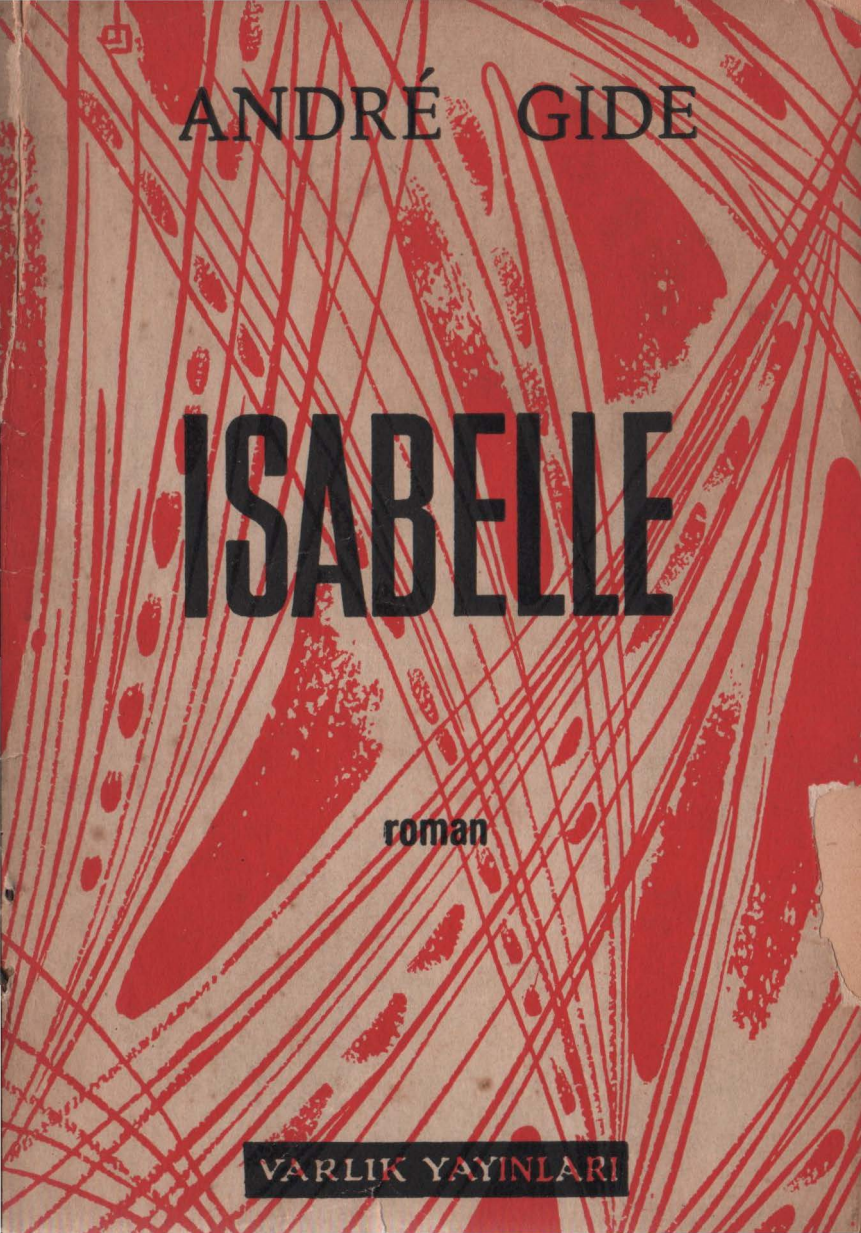

The background of the entire cover is a light beige or cream color, overlaid with a dense, chaotic pattern of red lines and blotches. These red marks vary in thickness and intensity, creating a sense of movement and texture. The lines are mostly diagonal, running from the top-left towards the bottom-right, but they crisscross and overlap in a way that fills the entire space.

ANDRÉ GIDE

ISABELLE

roman

VARLIK YAYINLARI

ANDRÉ GIDE

ISABELLE

roman

Çeviren :
YALÇIN TURA

Dördüncü Basılış

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

BÜYÜK CEP KİTAPLARI : 127

Bu kitabın ilk baskısı Ocak 1957 de, ikinci baskısı Ağustos 1959 da, üçüncü baskısı Eylül 1965 te yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 1378
İstanbul'da Elkin Basımevi'nde basılmıştır
Nisan, 1968

André Ruyters'e

Gérard Lacase'in yanındaydık. 189... Ağustos'unda Francis Jammes'la, bir gün Quartfourche şatosuna götürdü bizi. Şatonun yakında yıkıntıları kalacak yalnız. Zenginliğini ortaya sağan yaz bekimsiz koca koruda keyfince, bir kartal gibi süzülüyordu. Bir şoy kalmamıştı içeri girmeyi önleyen: Hendek yarı yarıya dolmuş, çit bozulmuştu; kilidi sökülmüş demir kapı ise bir omuz vurmamızla boydan boya açılıverdi. Yol da yoktu; birkaç inek, taşmış çimenliklerde, bol bol, gür yabancı otları otluyor, birkaçı da,deşilmiş ağaç kümelerinin altında serinlemeye çalışıyordu. Eski yetiştirmelerin dayanıklı kalıntısı birkaç çiçek, değişik bir yaprak, o yabancı bolluğun ortasında, şurada burada güçle seçiliyordu; bayağı türlerin arasında boğulmak üzereydi onlar da. Konuşmadan Gérard'ın ardından gidiyorduk. Yerin, mevsimin, çağın güzelliğinden soluğumuz kesilmişti; bu aşırı bolluğun gizleyebildiği bütün bırakılmışlığı, acıyı da içimizde duyuyorduk üstelik. Böylece şatonun merdivenlerinin önüne geldik: İik basamaklar otların arasına gömülmüş, üsttekilerse ayrılmış, kırılmıştı; ama şatonun camlı kapılarının önündeki dayanıklı kepenkler durdurdu bizi. Bodrumun bir penceresinden hırsızlar gibi süzülerek içeri girebildik. Bir merdivenle mutfığa çıkılıyordu; bir teki bile kapalı değildi içerdeki kapıların... Sakına sakına geçiyorduk odadan odaya, döşeme tahtaları yer yer esniyor, kırılacak gibi oluyordu çünkü. Gürültü etmemeye çalışıyorduk; olur da biri duyar diye değil ama; o boş evin büyük sessizliğinde varlığımızın patırtısı saygısızca çınlıyor, bizi bayağı ürkütüyordu da ondan. Bodrum katındaki pencerelerden çoğunun camları kırık; kepenk tahtalarının arasından, yemek odasının yarı karanlığına bir sarmaşık ak ak, yumuşak, kocaman dallar uzatmıştı.

Gérard ayrılmıştı yanımızdan. Sahiplerini tanıdığı bu yerleri yalnız başına görmek isteyeceğini düşündük, onsuz devam ettik gezimize. Birinci kattaki boş odaların üzünlüğü arasından bizden az önce geçmiş olmalıydı: Onlardan birinin duvarında, solmuş bir ipek kurdeleyle iğnemsiz bir şeye bağlanmış bir şimşir dalı ası-

lıydı; bağının ucunda hafifçe sallanır gibi geldi bana; baktım, bir dalcığını koparmıştı Gérard, geçerken.

Onu, ikinci katta, bir aralığın camsız penceresinin yanında bulduk. Dışardan sarkan bir ip, pencerenin ortasından içeri alınmıştı: Bir çanın ipiydi belli. Uzanıp yavaşça çekecektim onu, kolumu tuttu Gérard. Hareketi, durduracağına genişletti benimkini: Birden tok bir çan sesi çınladı. Öyle yakın, öyle sertti ki, sıkıntıyla ürperdik. Sonra, tam sessizlik yeniden çöker gibiyken, oldukça uzak, aralıklı iki arık ses daha duyuldu. Gérard'a döndüm, baktım, dudakları titriyordu.

— Gidelim buradan, dedi. Başka bir hava solumak istiyorum.

Dışarı çıkar çıkmaz, bizim'e gelemeyeceği için özür diledi. Bir tanıdığı varmış oralarda, onu yoklamak istiyormuş. Sesinden, birlikte gitmemizin saygısızlık olacağını anladık, Jammes'la birlikte R. ye döndük; Gérard akşamleyin geldi.

Az sonra Jammes, ona:

— Sevgili dostum, dedi; siz, şu içinizi dolduran öyküyü ortaya dökmeyeniz, ben en ufak bir şey anlatmam artık, bunu bilin. Oysa Jammes'ın öyküleri tadı tuzuydu gecelerimizin.

Gérard:

— Gördüğünüz evin bir zamanlar sahne olduğu serüveni anlatmak isterim size, diye söze başladı; yalnız onun küçük bir parçasını gördüm, öğrenebildim ben; üstelik söyleyeceklerimi bir düzene sokabilmek için olayları, o zamanlar, merakımın onların üstüne örttüğü bilinmezliğin çekiminden sıyırmak zorunda kalacağım, bundan çekiniyorum...

— İstedığınız dağınıklığı öykünüze katabilirsiniz, dedi Jammes.

— Ne diye, olanları günü gününe sıralıyacakmışsınız, dedim; onları, kendi.eriyle karşılaştığımız gibi ortaya koyamaz mısınız?

Gérard:

— O zaman, boyuna kendimden söz etmeme izin vereceksiniz ama, dedi.

— Her birimiz başka bir şey mi yapıyoruz sanki! dedi Jammes.

Bu, Gérard'ın öyküsü işte.

O zamanlar beni hayata iten sabırsızlığı anlamakta bugün bayağı güçlük çekiyorum. Yirmi beşimdeyken, aşağı yukarı yalnız kitaplardan tanıdım hayatı; şüphesiz bundan ötürü kendimi romancı sanırdım. Olayların, bizi en çok ilgilendirecek yanlarını ne kurnazlıkla gözlerimizden kaçırdığını; onları zorlamayı bilmeyene ne küçük bir tutamak verdiğini bilmezdim daha.

Doktorluk sınavım için Bossuet'nin vâızlarının tarih sırası üzerinde çalışıyordum. Vâızların güzelliğinden değil, "Bossuet'nin Hayatı" adlı önemli kitabı o sırada çıkmış olan yaşlı öğretmenim Albert Desnos'ya saygımdan seçmiştim bu konuyu. M. Desnos araştırma konumu öğrenir öğrenmez, işe girişmem için gereken kolaylığı göstermeyi üzerine aldı. En eski dostlarından birinin: Yazıtlar Kurumu'nun mektuplaşma yoluyla üyesi olan Benjamin Floche'un elinde, işime pek çok yarıyabilecek belgeler, özellikle, bir de, üzeri Bossuet'nin kendi eliyle yazdığı notlarla dolu İncil varmış. M. Floche, aşağı yukarı on beş yıldır, genellikle: Carrefour denilen Quartfourche'a, Pont-l'Évêque dolaylarındaki yurtluğuna çekilmiş, bir yere çıkmıyormuş. Beni orada görmek; belgelerini, kitaplarını, M. Desnos'nun dediğine bakılırsa tükenmez bilgisini isteğime bırakmakla sevinç duyarmış.

M. Desnos'yla M. Floche mektuplaştılar aralarında. Belgeler, öğretmenimin bana önceleri söylediğinden daha da çok çıktı; bu yüzden iş değişti az sınıra. Söz konusu edilen, şöyle bir görüşme değildi artık: M. Desnos'nun öğütlemesi üzerine M. Floche, büyük bir incelik göstererek Quartfourche şatosunda bir süre kalmaya çağırıyordu beni. M. Floche'la Mme Floche'un çocukları yokmuş;

ama yalnız değillermiş orada, M. Desnos'nun düşünmeden söylediği, hayal gücümün de takılıp kaldığı birkaç söz, orada ilgiye değer bir topluluk bu'acağımı umduruyordu bana. Bu da beni, geçmişin tozlu belgelerinden daha çok çekiyordu. Çalışmam, şimdiden, sözde bir sebep olup çıkmıştı. O şatoya bir okullu olarak değil, bir Nejdano, bir Valmont olarak gidiyor, daha gitmeden de orayı serüvenlerle dolu görüyordum. Quartfourche! Boyuna bu esrarlı adı söylüyordum. İşte, Hercule burada duraksıyor, diye düşünüyordum... Erdem yolunda onu bekliyen biliyorum; ama ya öteki yol? Öteki yol?..

Eylül'ün ortalarına doğru, gösterişsiz giysilerimin en iyilerini topladım, boyunbağı takımını yeniledim, yola koyuldum.

Pont-l'Evêque ile Lisieux arasındaki Breuil-Blangy durağına vardığımda gece iyice bastırmıştı. Trenden bir ben indim. Uşak urbası giymiş bir köylü beni karşıladı; çantamı aldı; durağın öbür yanında bekleyen arabaya kaldılar arkamdan geldi. Atla arabanın görünüşü hayallerimin hızını kesti; bunlardan daha döküntü bir şey düşünmezsiniz. Arabacı, trenden, sandığıma almaya gitti; bir de c yüklenince yaylar esneyiverdiler. Arabanın içi, insanın soluğunu kesen bir kümes kokusuyla kaplıydı... Kapının camını açmak istedim, deriden tutamak avucumun içinde kaldı. Gündüz yağmur yağmıştı, yol bataktı; daha ilk yokuşun başında koşumun bir parçası ayrılıverdi. Oturduğu yerin altından bir sicim çıkardı arabacı, kopan kayışı tutturmaya koyuldu onunla. Yaktığı lâmbayı tuttum ona, arabadan inip. O zaman gördüm: Tıpkı koşum gibi, zavallının sırtındaki urba da kat kat yama içindeydi.

— Deri eskimiş biraz, dedim.

Sanki ona sövmüşüm gibi yüzüme baktı, sonra sert sert:

— Ka'ktık, sizi karşılamaya geldik ya, daha ne istiyorsunuz, dedi.

— Şato uzak mı buradan? diye sordum.

Doğrudan karşılık vermedi, yalnız:

— Öyle, her gün gezmeyiz biz, dedi.

Sonra biraz durdu:

— Aşağı yukarı altı aydır çıkmadı araba...

Konuşmayı ilerletmek için, umutsuz bir çabayla sordum:

— Ya!.. Efendileriniz sık sık dolaşmazlar demek?

— Siz ne diyorsunuz! Yapacak başka işleri mi yok!

Bozukluk onarılmıştı; adam arabaya binmemi işaret etti, kalktı.

At, yokuşlarda ık'ıyor, inişlerde sürçüyor, düz yolda da çabalıyordu boyuna. Arada bir, birden, olmadık yerde duruyordu. "Bu gidişle, Carrefour'a, ev sahipleri yerden kalktıktan, belki de (at gene durmuştu) yataklarına yattıktan çok sonra varırız," diye düşündüm. İyiden iyiye acıkmıştım; keyfim kaçmıştı. Dışarı bakmayı denedim. Araba büyük yoldan ayrılmıştı da ben görmemişim. Şimdi daha dar, daha bakımsız bir yolda ilerliyordu. Lâmbaların ışığı, iki yanda da, aralıksız, sık, yüksek bir çiti aydınlatıyordu yalnız; çit bizi çevreliyor, tam geçtiğimiz sıra önümüzde açılıp, sonra gene kapanıyordu sanki.

Araba gene durdu; daha dik bir yokuşun başındaydık. Arabacı gelip kapıyı açtı, sonra teklifsizce:

— Efendi inse, dedi. Yamaç, ata zor geliyor.

Kendi de, o sıska hayvanın dizginlerini tutarak yokuşu tırmanmaya başladı. Yamacın yarısında bana döndü; ben arkadan geliyordum. Tatlı bir sesle:

— Çok kalmadı varmamıza, dedi. Bakın, koru görün-dü bile.

Açık göğü sınırlayan karanlık bir ağaç yığını gördüm önümüzde. Sonra, iki yanı koca koca kayın ağaçlarıyla kaplı, geniş bir yola daldık; ayrıldığımız yola dönmüştük. Adam, arabaya binmemi söyledi; az sonra demir kapının önüne vardık, bahçeye girdik.

Şatonun önünü seçemedim. Ortalık çok karanlıktı. Araba, üç basamakla çıkılan bir sahanlığın önüne bıraktı beni. Basamakları, kaç yaşında olduğu anlaşılmayan, sevimsiz, şişman, kılıksız bir kadının elinde tutup ışığını bana çevirdiği bir şamdanın aydınlığında tırmandım. Alevler azıcık gözümü a'yordu. Kadın, beni oldukça soğuk selâmladı. Kararsızlık içinde eğildim...

— Madame Floche'sunuz, sanırım...

— Hayır, Mademoiselle Verdure. M. Floche'la Mm. Floche yattılar. Sizi karşılayamadıkları için özür diliyorlar; burada yemek erken yenir de...

— Benim yüzümden siz de uykusuz kaldınız, Mademoiselle.

— Yok, ben alışığımdır, dedi arkasına dönmeden. Önümsıra sofada yürüyordu.

— Bir şeyler yemek ister misiniz?

— Ne yalan söyliyeyim, akşam yemeği yemedim.

Geniş bir odaya soktu beni; soğuk yiyeceklerle dolu güzel bir masa hazırlamıştı.

— Ocak söner bu saatte; umduğunuzu değil bulduğunuzu yiyeceksiniz.

— Bundan iyisi can sağlığı, dedim; bir tabak soğuk etin önüne oturdum. Kapının yanındaki bir iskemleye yan'amasına oturdu o da, ben yemeğimi bitirene kadar, gözleri önüne eğik, elleri dizlerinin üstünde bitişik, tam bir siliklik içinde durdu kaldı. Söyliyecek bir şey bulaamayınca, onu geç bıraktığım için özür diledim, birkaç kere; verdiği karşılıklardan masayı toplaması için bir an önce işimi bitirmemi beklediği anlaşıyordu:

— Hem sonra, kendi başınıza odanızı nasıl bulabilirsiniz? dedi.

Acele ediyor, ağzıma iki lokmayı birden tıkıyordum; sofanın kapısı açıldı, bir keşiş girdi içeri; saçları kır, yüzü sert, ama sevimliydi. Elini uzatarak yanıma geldi:

— Konuşumuzu selâmlamanı tadını yarına bırakmak istemedim. Mlle Olympe Verdure ile konuştuğunuzu

biliyordum da ondan, daha önce inmedim, dedi; alaycı sayılabilecek bir gülümseyişle kıza baktı; o ise taş gibiydi. Ben masadan kalkarken de; ama, diye sözüne devam etti, artık yemeğinizi bitirdiniz. Mlle Olympe'i bırakalım, burayı biraz düzene soksun. Öyle satırım ki, M. Lacase'ın, yatacağı odaya kadar bir erkekle birlikte gitmesini daha uygun bulur o da. Ona yol göstermekten vazgeçip burada kahr.

Mlle Verdure'ün önünde saygıyla eğildi, kız ise kısaca selâmladı onu.

— Elbette! Elbette vazgeçerim, bay keşiş! Biliyorsunuz, karşınızda her zaman, her şeyden vazgeçerim...

Kız sonra yeniden bize döndü:

— Az kaldı M. Lacase'a, sabah kahvaltısında ne içeceğini sormayı unutturacaktınız bana.

— Siz ne isterseniz onu, mademoiselle... Burada her zaman ne içilir?

— Her şey. Bayanlar için çay, M. Floche'a kahve, keşiş çorba, M. Casimir'e de salep hazırlanır.

— Ya siz? Mademoiselle, siz bir şey içmez misiniz?

— Ben mi? Sütli kahve içerim ya'nız.

— İsterseniz, ben de sizinle birlikte sütli kahve içeyim.

— Oh! Oh! dedi keşiş, koluma girerek. Mademoiselle Verdure, tetik durun, M. Lacase size gönül vermiş benziyor.

Kız omuz silkti, sonra beni kısaca selâmladı; keşiş kolumdan tutmuş, sürüklüyordu.

Odam, birinci katta, bir aralığın ta sonundaydı.

Keşiş kapıyı açarak:

— İşte burası, dedi. Geniş odayı büyük bir ateş yığını aydınlatıyordu. Bakın hele! Ateş de yakmış'ar size. Belki istemezsiniz... Buranın geceleri de ıslaktır doğrusu; üstelik, bu yıl havalar öyle yağışlı ki...

Ocağa yaklaşmış, yüzünü sakınarak geniş avuçlarını ateşe uzatmıştı: Şeytanın onu kandırmak için sunduklarını geri çeviren bir ermişe benziyordu. Beni, uyumaya bırakacağına, konuşmaya istekli görünüyordu. Sandığımla çantama gözü ilişti:

— Gratien yükünüzü taşımış buraya.

— Beni getiren arabacı mı Gratien? diye sordum.

— Bahçıvan'lığımızı da o yapar; arabacılığı pek vakitini almaz çünkü.

— Araba sık sık dışarı çıkmaz, dediği bana.

— Onun her çıkışı önemli bir olayın belirtisidir. M. de Saint-Aur  l çoktandır at besletmiyor; gerekirse, bu akşam olduğu gibi, çiftçinin atını alıyorlar.

— M. de Saint-Aur  l de kim? diye sordum   a  k  n  lıkla.

— Biliyorum, siz M. Floche'u görmeye geldin'z, dedi; ama Quartfourche onun kaynıdır. Yarın M. de Saint-Aur  l i'e karısına tanıtılacaksınız.

— Ya M. Casimir kim? Onun'a ilgili bir tek şey biliyorum: Sabahları saiep içiyormuş.

— Saint-Aur  l'lerin torunu, benim de öğrencim. Onu yetiştirmeyi     yıldır Tanrı bana bağışladı.

Bu sözleri, sanki bir kral oğluyla ilgililermi  cesine, gözlerini kapıyarak, kurumsuz bir ağırbaşlılıkla söylemişti.

— Anası babası burada değiller mi? diye sordum.

— Gezideler.

Hızla dudaklarını ısır  , sonra hemen atıldı:

— Ne yüce, ne mut'u araştırmaların sizi buraya getirdiğini biliyorum, efendim...

— Onların kutsallığını gözünüzde b  y  tmeyin, diye gülerek sözünü kestim. Yalnız tarih  i yanımı ilgilendiriyorlar benim..

Karşısndaki g  cendirsekten çekinmek istermi  cesine eliyle işaret ederek:

— Olsun, dedi, Tarihin de hakkını vermeli. M. Floche'

un kendinde, kılavuzların en sevimlisini, en bilgelisini bulacaksınız.

— Öğretmenim M. Desnos da bana öyle dedi.

— Ya! Albert Desnos'nun öğrencisisiniz demek?

Yeniden dudaklarını ısırды. Dilimi tutamadım:

— Derslerini dinlediniz mi? diye soruverdim.

Sert sert:

— Hayır! dedi. Duyduklarım ona karşı sakıngan davranmaya zorladı beni. Düşünceleri birer serüven o adamın... Sizin yaşınızdakileri alışılmışa uymayan her şey kolayca kendine çekiverir...

Karşılık vermedim, o devam etti:

— Önceleri gençliği etkiledi kuramları, ama; duyduğuma göre; dönmeye başlanmış bile onlardan.

Tartışmak değil uyumak istiyordum. Karşılık alamıyacağımı görünce:

— M. Floche size daha ılımlı yollar gösterir, dedi; sonra giz'emediğim bir esneme karşısında:

— Geç oldu, diye ekledi. İsterseniz konuşmamıza devam etmek için yarın bol bol vakit buluruz. Yaptığınız yolculuk sizi yormuştur.

— Doğrusu, uykusuzluktan bayılıyorum, bay keşiş, dedim.

O gider gitmez ocaktan odunları çektim. Pencereyi ardına kadar açıp tahta kepenkleri ittim. Karanlık, ıslak bir esinti, şamdanımın alevini yana yatırdı. Geceyi görmek için mumu söndürdüm. Odam, o uzun aralıktaki odalar gibi evin önüne değil, koruya bakıyordu. Onlardan daha çok şey görünürdü şüphesiz. Burada ağaçlar bakışlarımı kesiveriyordu. Bir parçacık göğe zor yer kalıyordu üstlerinde. Ay çıkmıştı, ama bulutlar çabucak örttüler onu. Gene yağmur yağmıştı, dallardan sular damlıyordu.

— Hiç de hoş bir başlangıç değil, diye düşündüm, kepenklerle camları kapatırken. Bu kısacık dalış dondurmıştı beni, dışımdan daha çok içimi dondurmıştı.

Odunları yeniden ocağa koydum, ateşi canlandırdım. Ya-ta-ğımda da bir şişe sıcak su bulunca çok sevindim. Onu oraya her şeyi düşünen Mlle Verdu-re koymuş olmalıydı.

O sırada, ayakkabılarımı kapının dışına bırakmayı unuttuğum aklıma geldi. Kalktım. Aralığa çıktığımda, Mlle Verdu-re'ü, evin öteki ucunda dolaşırken gördüm. OJası tam benimkinin üstündeydi, az sonra tavanı sar-san sert adımlarından anladım. Sonra büyük bir sessizlik çöktü ortalığa, ben uykuya dalarken ev de geceyi aşmak için demir aldı.

II

Erkenden uyandırdı beni mutfağın gürültüsü; mut-fak kapılarından biri tam pencerenin altındaydı. Ke-penkleri açtığımda, hemen hemen tertemiz bir gök gör-menin sevinciyle doldum. Az önceki sağanaktan sonra da-ha iyice kurumamış olan bahçe, parıl parıldı; gök mas-maviydi. Camı kapıyacaktım; iri yarı bir oğlanın sebze-lerin arasından çıkıp mutfağa doğru koştuğunu gördüm. Yaşı anlaşılmıyordu, yüzü vücudundan üç dört yıl daha yaşlı gösteriyordu çünkü. Biçimsiz, çarpık çarpuk bir şeydi. İğri büğrü bacaklarının üstünde yabansı bir yürü-yüşü vardı: Yan yan gidiyor, daha doğrusu, sıçraya sıç-raya ilerliyordu. Adım adım yürümeye kalksa, ayakları birbirine dolanacaktı sanki... Buydu besbelli keşişin öğ-rencisi Casimir. Kocaman bir Terre-Neuve köpeği oğ'a-nın çevresinde koşup hopluyor, onunla birlikte sıçırıyor, ona gösteriş yapıyordu. Hayvanın sarsıcı taşkınlığı kar-şısında oğlan güçlkle kendini korumaya çalışıyordu; ama tam mutfağa gireceği sıra, köpek deviriverdi onu, çocuk çamurların içine yuvarlandı. Şişman, pasaklı bir hizmetçi kız fırladı, oğlanı kaldırdı:

— Aman! Gördünüz mü olanı şimdi? Şu kılığa da bakın, Tanrım! Kaç kere söylediler size Terno'yla oyna-

mayın diye!.. Haydi! Gelin şuraya, gelin de üstünüzü baskınızı temizliyeyim...

Oğlanı mutfığa sürükledi. Tam o sırada kapıma vurulduğunu işittim; bir hizmetçi kadın yıkanmam için sıcak su getirmişti. Bir çeyrek sonra kahvaltı çanı çaldı.

Yemek odasına girdiğimde, keşiş:

— İşte sevimli konuğumuz da geldi, Madame Floche, dedi bana doğru ilerliyerek.

İskemlesinden kalkmıştı Mme Floche, ama ayakta-yken de otururkenkinden daha uzun görünmüyordu. Önünde saygıyla eğildim; birdenbire kısa bir pükülmeyle beni ourlandırdı. Bir vakitler başına epeyce büyük bir şey düşmüş olmalıydı. Kafa, bu yüzden, bir daha çıkmamak üzere omuzların arasına gömülmüş, üstelik biraz da çarpılmıştı. M. Floche elimi sıkmak için karısının yanına sokulmuştu. Bu yaşlı karı-koca tıpatıp bir boydaydı, bir örnek giyinmişti, ikisi de bir yaşta görünüyordu. Bir hamurdan yuğrulmuş gibiydiler... Kısaca birbirimizin hatırlarını sorduk bir süre, üçümüz de bir ağızdan konuşuyorduk. Sonra ortalığa yüce bir sessizlik çöktü. Derken, Mlle Verdure çaydanlığı getirdi. Başını oynatamadığı için, bütün gövdesiyle birlikte dönen Mme Floche:

— Mlle Olympe, dedi, sevgili Olympe; iyi uyuyup uyu-madığınızı, yattığınız yeri yadırgayıp yadırgamadığınızı soruyordu.

Bundan daha iyi dinlenemiyeceğimi, yatağimde bulduğum sıcak su şişesine ise çok sevindiğimi söyledim.

Mlle Verdure bana günaydın, deyip dışarı çıktı.

— Sabah'eyin mutfığın gürültüsü sizi çok rahatsız etmedi ya?

Yeniden hayır'ları sıraladım.

M. Floche bir şey demeksizin yan yan başını sallıyor, gülümsiyerek karısının sözlerini benimsiyordu.

— Görüyorum, eviniz çok geniş, dedim; ama inanın bana, odamda öyle rahatım ki...

Keşiş:

— M. Floche'la Mme Floche konuklarını şımartmayı pek severler, dedi.

Mlle Olympe bir tabak dolusu kızarmış ekmek getirdi; az önce, yere yuvarlandığını gördüğüm çarpık oğlanı da önü sıra içeri soktu. Keşiş, çocuğu kolundan tuttu:

— Haydi Casimir! dedi. Bebek değilsiniz artık; gelin de efendi gibi M. Lacase'ı selâmlayın. Uzatın elinizi... Başınızı kaldırın...

Sonra onun adına özür dilemek istemişcesine bana dönerek:

— İnsan içine çıkmaya oğlumuz pek alışık değil daha, dedi.

Çocuğun çekingenliği beni tedirgin ediyordu. Keşişin geceleyin söylediklerini unutmuşum gibi, Mme Floche'a sordum:

— Torununuz mu?

— Yeğenimiz, diye cevap verdi; çok geçmez, eniştemle ablamı da görürsünüz; onların torunudur.

Mlle Verdure:

— Az önce, Tertio'yla oynarken üstünü başını çamura bulamıştı, dedi. Gelmek istemiyordu bu yüzden.

Gülümsiyerek Casimir'e döndüm:

— O ne biçim oyundu öyle? dedim. Köpek sizi düşürdüğünde ben penceredeydim... Bir yerinizi acıtmadı ya?

Keşiş atıldı:

— Oğlumuzun dengesi pek düzgün değildir, M. Lacase'a söyleyelim.

Adı batasınca! Bunu açığa vurması gerekli miydi? Görüyordum ben de. Birdenbire o keşiş yarmasından soğuyuverdim.

Karşılık vermemiştii bana çocuk, ama yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Sakatlığından ötürü alınabileceğini düşünerek, söylediklerimden üzüntü duydum. Çorbasını bitiren keşiş, masadan kalkmış, odayı arşınılıyordu. Konuşmadı-

ğı zaman dudaklarını öylesine yumuyordu ki, dişleri dö-
külmüş yaşlılarınkı gibi kat kat oluyor üstteki. Casi-
mir'in arkasında durdu; oğlan, fincanındakini bitirince:

— Haydi bakalım, delikanlı! dedi. Avenzoar bizi bek-
liyor.

Oğlan kalktı, birlikte çıktılar.

Kahvaltı biter bitmez M. Floche bana işaret etti:

— Genç konuğumuz, dedi, gelin bahçeye inelim. Dü-
şünen Paris'te ne var, ne yok? Anlatın bakalım.

M. Floche'un dili çözülmüştü. Verdiğim cevaplara pek
kulak kabartmaksızın, dostu Gaston Goissier'yi, kendi-
leriyle uzaktan uzağa mektuplaştığı daha bir sürü bilgi-
ni, onlardan ders görüp görmediğimi sordu; sevdiğim
şeyleri, çalıştığım konuları öğrendi. Yazarlıkla ilgili
tasarılarımın sözünü etmedim ona, yalnız, okullu yanıma
göstermeye çalıştım. Sonra bana, aşağı yukarı on beş
yıldır ayrılmadığı Quartfourche'un geçmişini, şatonun,
korunun öyküsünü anlatmaya koyuldu. Eski'den orada
oturanları daha sonraya bırakıp, araştırmalarımın yararı
dokunabilecek, XII. yüzyıldan kalma yazmaları nasıl ele
geçirdiğini söyledi. Sık, kısa adımlarla yürüyor, daha
doğrusu yanımsıra sekip duruyordu. Pantalonu öylesine
düşüktü ki, ağı dizlerinin arasına geliyordu. Kumaş, kat
kat, ayağın önüne dökülüyor, arkada ise, kimbilir hangi
zırlıya takılıp, ayakkabının yukarısında kalıyordu. Ada-
mın söylediklerini yarım yamalak dinliyordum, havanın
yumuşak ılıkılığıyla bitkilerin verdiği bir uyusukluk dü-
şüncemi ağırlaştırmıştı. Başımın üstünü bir kubbe gibi
örtten kocaman kestane ağaçlarının arasında uzanan bir
yoldan, korunun şöyle böyle sonuna gelmiştik. İlerde, bir
öbek tüylü kamışın güneşten koruduğu bir sıra vardı.
M. Floche oraya oturmamızı istedi. Sonra birdenbire:

— Keşiş Santal, dedi, söyledi mi kaynımın biraz?..

Sözünü bitirmedi, yalnız işaret parmağıyla alına
dokundu.

Şaşırıp kalmıştım, ne cevap vereceğimi bilemiyordum, o devam etti:

— Evet, kaynım, baron de Saint-Aur  ol. Keşiş, bana bir şey söylemediği gibi, size de bunun sözünü etmemiştir belki... ama ne olursa olsun, onun öyle d    nd    n   biliyorum; ben de onun gibi d    n  yorum.. Ya benim için? Keşiş bir şey demedi mi size benim için?

— Monsieur Floche, nasıl böyle d    nebiliyorsunuz?

    ten bir yakınlıkla koluma vurarak:

— Ama, dedi, ben bunu çok yerinde buluyorum, genç dostum. Neylersin, böyle dünyadan el-etek çekip buralara kapanmakla yeni yeni huylar edindik. Nasıl s  yliye-yim? Hiçbir şey burda değişiklik getirmiyor. Bizi görmeye gelmekle ne iyi ettiniz, —karşılıklı vermek istedim— gene söylüyorum; ne iyi ettiniz. Eşsiz dostum Desnos'ya bu akşam yeniden yazacağım bunu. Ama bana i  inizi dolduran şeyleri, sizi tedirgin eden soruları, ilgilendiğiniz konu'arı anlatmaya kalksanız söylediklerinizi anlıyamıyaca  ımı da biliyorum.

Ne diyebilirdim? De  ne  imin ucuyla kumları e  eliyordum. O devam etti:

— Görüyor musunuz?   pin ucunu kaçırmışsınız burada. Yok, yok! Karşı durmayın boş yere. Baron duvar gibi sağırdır, ama öyle de züppedir ki, sağırlığı üstüne almaya bir türlü yana  amaz; konuştuğu kimsenin sesini yükselt-tirece  ine, i  itiyormu   gibi yapar. Bense, yeni d    nce-lerin kar  sında onun kadar sağır kesiliyorum, aldırmiyo-rum ötesine de, onları anlamaya   alı  mıyorum bi'e. Mas-sillon'u, Bossuet'yi okuya okuya, o büyük d    n  rleri u  -ra  tıran güçlüklerin, gençliğimi alevlendiren   etin soru-lar kadar güzel, onlar kadar önemli olduklarına vardım... Ama o büyük d    n  rler benim kaygılarımı anlıyamazlar-dı. Ben de şimdi sizinkileri anlıyamam.   yisi mi, isterse-niz, çalışmalarınızı anlatın bana; onlar bir bakıma ken-di çalışmalarım sayılır; ikimiz de bir yolun yolcusuyuz. Sevd  i  iniz m  zik  ileri, ozanları, güzel konuşan kimsele-

ri, en iyisi sandığınız devlet biçimini sormazsam beni bağışlarsınız, olmaz mı?

Kara bir şeritin ucuna asılı kocaman bir cep saati çıkarıp baktı. Ayağa kalktı:

— Dönelim artık, dedi. Saat on'da çalışmaya başlamadım mı günümü yitirilmiş sayıyorum.

Girmesi için kolumu uzattım. Yürürken, arada bir ona uymak için yavaşladığımda, bana:

— Çabuk olalım, çabuk! diyordu. Düşünceler çiçeklere benzer, bozulmadan en çok dayananlar, sabah derilenlerdir.

Quartfourche kitaphı birbirinden yalnız bir perdeyle ayrılmış iki odaydı. Birinden ötekine üç basamakla çıkılıyordu. Üstteki oda pek daracıktı. M. Floche'un masası orada, pencerenin önündeydi. Camları karaağaç dalları dövüyor, dışarıyı görünmüyordu. Masanın üstünde, yeşil porselenden bir abajurla örtülü, hazneli, eski bir lâmba, altında da koca bir ayaklık vardı. Odanın bir köşesinde küçük bir soba, öbür köşesinde üstü sözlüklerle dolu ikinci bir masa, ikisinin ortasında da içine dosyalar yerleştirilmiş bir dolap duruyordu. Öteki oda daha genişti. Duvarları tavana kadar kitaplarla kaplıydı. İki penceresi vardı. Odanın ortasına bir masa konmuştu. M. Floche bana:

— İşte burada çalışacaksınız, dedi. Daha karşılık vermeme kalmadan da:

— Yok, yok! diye ekledi. Ben küçük odaya alıştım. Doğrusunu isterseniz orada kendimi daha iyi buluyorum, düşüncem yoğunlaşıyor sanki. Çekinmeyin, oturun büyük masaya. İsterseniz birbirimizi rahatsız etmemek için, perdeyi de indirebiliriz.

— Yok! Ben rahatsız olmam, diye atıldım. Şimdiye kadar çalışmak için yalnız kalmam gerekseydi, hiç...

— Pekii diye sözümü kesti. Öyleyse onu açık bırakınız. Ben kendi payıma, gözümün ucuyla sizi görebilmekten büyük bir sevinç duyacağım.

Gerçekten, cıdan sonraki günler, çalışırken başımı her kaldırışında adamcağızın bakışlarıyla karşılaştım; ya gülümsiyerek başını sallıyor, ya da beni tedirgin etmekten çekinerek, gözlerini çabucak kaçırıp, okumasına dalmış gibi görünüyordu.

Beni ilgilendirebilecek kitapları, yazma'arı elimin altında bulabilmem için hemen çalışmaya koyuldu. Yazmaların çoğu küçük odadaki dosya dolabına tıkalıydı. Sayıları, değerleri M. Desnos'nun bana söylediklerini kat kat aşırıyordu. Ya'nız, önemli bulacağım noktaları işaret etmem için en az bir hafta gerekecekti. M. Floche, son olarak, dosya dolabının yanındaki küçük bir gözü açıp oradan, Bossuet'in, bana sözü edilen İncil'ini çıkardı. Meaux Kartalı, seçtiği sûrelerin karşısına, onları konu olarak alan vâızlarının tarihlerini yazmıştı İncil'in üstüne. Albert Desnos'nun, çalışmalarında bu işaretlerden faydalanmamasına şaştım; ama kitap, M. Floche'un eline daha yeni geçmiş.

— Onun üzerine bir yazı hazırlıyordum, dedi. Bugüne kadar kimseye bu konuda bilgi vermediğim için kendimi kutluyorum şimdi, araştırmamız için yepyeni bir kaynak olacak.

Yeniden kendimi savundum:

— Araştırmamın bütün başarısını inceliğinize borçlu olacağım. Buna karşılık, hiç değilse onu size armağan etmemi hoş görün, M. Floche.

Biraz üzgün, gülümsedi:

— Yeryüzünden ayrılması bu kadar yakinken kendine yeni bir yaşama adayan her şeye insan pek kolay gü-lümsüyor.

Karşılık vermeyi doğru bulmadım. O devam etti:

— Şimdiden sonra kitaplık sizindir. Benim varlığımı yalnız, soracağınız bir şey olursa aklınıza getirirsiniz. Gerekli gördüğünüz kâğıtları alın... Hoşça kalın!

Basamakları inerken gülümsiyerek ona döndüm, elini gözlerine doğru götürüp salladı:

— Yakında görüşürüz!

İlk çalışmamın konusu olacak birkaç kâğıdı büyük odaya götürdüm. Oturduğum masadan ayrılmaksızın M. Floche'u minicik odasında sezebiliyordum. Bir süre kırmıladı durdu: Çekmeceleri açıp kapadı, kâğıtlar çıkardı, onları gene yerlerine koydu. İşiyile uğraşan bir kimse gibi görünmek istiyordu... Gerçekte ise, iyice şaşkın olduğunu sanıyordum; değilse bile, varlığım onu tedirgin etmişti. Öylesine düzenli bir yaşamının ortasında en küçük bir sarsıntı, düşünüşünün dengesini bozabilirdi. Sonunda, yerine yerleşti, bacaklarının yarısına kadar ayaklığa gömüldü, kımıdamadı.

Ben de işime dalmışım gibi görünmeye çalışıyordum ama, düşüncemi uyanık tutmakta epeyi güçlük çekiyordum. Daha doğrusu, buna kalkışmıyordum bile. Düşüncelerim, giriş yerinin öğrenilmesi gereken bir kale burcunun çevresinde dolaşır gibi Quartfourche'un çevresinde dört dönüyordu. En küçük şeyleri bile gözden kaçırmamaya alışmam gerekiyordu. Kendi kendime: Romancı dostum, diyordum, seni iş başında göreceğiz artık. Anlatmak mı? Yok! Yok! Bu değil söz konusu olan, görüşünün ardındaki gerçeği bulup çıkarmakta iş... Quartfourche'da kalabileceğin şu kısa süre içinde, bir tek hareketi, bir tek alışkanlığı, tez elden, ruhbilimsel, tarihsel, eksiksiz bir açık'lamadan geçirmeden bırakırsan, işini beceremiyorsun demektir.

Bunun üzerine, gözlerimi M. Floche'a diktim. Önümde yan duruyordu. Kocaman, yumuşacık, anlamsız bir burun, sık kirpikler, tütün çiğniyormuşçasına durmadan

kımıldayan düz bir çene görüyordum.. Bir yüzü, iyiliğin maskesi kadar, anlaşılmaz, çözülmez yapan hiçbir şey yoktur, diye düşündüm.

Öğle yemeğine çağıran çan, beni bu düşünceler arasında yakaladı.

III

İşte o yemekte, önceden bir şey söylemeksizin, birdenbire M. Floche, Saint-Aur  l'lerin yanına çıkardı beni. Hiç değilse keşiş geceleyin bunu bana   ıtlatabilirdi. Bir zamanlar, Hayvanat Bahçesi'nde ilk olarak bir *phoenicopterus antiquorum*, ka  ık gagalı turna (1) gördüğümde de bu türlü bir şaşkınlık duymuştum. Baron mu daha yabansıydı, yoksa karısı mı, bilemiyorum. Onlar da tıpkı Floche'lar gibi, eşsiz bir   iftti'ler. İkisini de, hiç   ek'nermeden bir müzenin, "soyu tükenmiş t  rl  r" bölümüne, yanyana, birer cam dolabın i  ine koyabilirdiniz. İnsan önce şaşkın bırakan olgun sanat eserlerinin, ya da do  gal olayların kar  sında duyulan o bulanık hayranlığı duyuyordum önlerinde. İzlenimlerimi yavaş yavaş   zebildim...

Baron Narcisse de Saint-Aur  ol kısa bir külot, tokaları çok süslü bir çift ayakkabı giymiş, muslin boyunbağı, dantel göğüslük takmıştı. Çenesi kadar çıkıntılı gırtlağı, yakasından dışarı fırlıyor, muslin katlarının altında gizlenmeye çalışıyordu. Çene, ağzın en küçük bir hareketiyle buruna erişebilmek için olağanüstü bir çıkış yapıyor, burun da, kendi payına elinden geldiği kadar ona yardım ediyordu. G  z  n biri iyice kapalıydı. Dudak ucunun ona doğru uzanarak yüzün bütün çizgilerini gerdi  i öteki ise parıl parıl parlıyor, elmacık kemiğinin ardına sığınıp, sanki: Dikkat! diyordu, tek ba  ımayım ama, bir şeyi kaçırmam.

(1) Gerard yanılıyor: *Phoenicopterus antiquorum*'un gagası ka  ık biçiminde değildir.

Mme de Saint-Aur  ol bir yiğnı yalancı dantelin altında gözden silinmişti. İri iri yüzüklerle yük'ü upuzun elleri, titrek kollukların ucuna gömülmüş, sallanıyordu. Süt rengi dantel parçalarıyla kaplı kara taftadan başlığmsı bir şey, bütün yüzünü örtüyordu. Korkunç kerte de boyalı yüzden dökülen pudraların ağıarttığı iki tafta bağı, çenenin altında düğümlenmişti. İ  eri girdiğ  nde, meydan okurcasına önümde yan durup başını arkaya attı, genizden gelen oldukça g  r, cırlak bir sesle:

— Bir zamanlar, Saint-Aur  ol adına daha çok saygı gösterilirdi, bacım... dedi.

Kime taş atıyordu? Bana, bu arada da kızkardeşine, burada, Floche'ların yanında olmadığımı belli etmek istiyordu şüphesiz; çünkü yapmacıklı bir edayla başını yana eğıp sağı elini uzattı:

— Baronla ben, sizi aramızda görmekle sevinç duyuyoruz, diye ekledi.

Eğılip, yüzüklerden birine dudaklarımı değıdirdim. Doğıruduğ  mda yüzüm kızarmıştı. Floche'larla Saint-Aur  ol ler arasındaki durumumun geleceğı pek de iyi görünmüyordu. Ama Mme Floche, ablasının iğneli söz'lerini umursamamışa benziyordu. Barona gelince; bana karşı çok iyi, çok tatlı davrandıysa da, ger  ekliğı şüpheliydi. Quartfourche'da kaldığım süre boyunca, adımı M. de Las Cases diye   ağırmasından onu vazge  iremediler. De-diğ  nine bakılırsa, eskiden, Tuileries'de, sık sık bizimkileri görürmüş; amcalarımdan biriyle de piket oynarlarmış.

— Bambaşka bir adamdı, bambaşka! Her kız kırışında: Domino! diye bar bar bağıırırdı...

Baronun söyledik'eri, aşağı yukarı, bu yoldaydı işte. Masadayken, hemen hemen yalnız o konuşur, sonra, yemek biter bitmez de bir mumya sesizliğıne gömülürdü.

Yemek odasından çıkarken Mme Floche yanıma yaklaştı, alçak sesle:

— Monsieur Lacase, siz'ınle biraz görüſebilir miyim? dedi.

Konuſmamızı baſkalarının duymasını istemediği bel-
liydi; çünkü yüksek sesle, fidanları göstereceğini söyli-
yerek, önce beni sebze bahçesine doğru sürük'ledi.

Kimsenin bizi iſitemiyeceđine güven getirince:

— Söyliyeceklerim, yeğenimle ilgili... diye söze baſ-
ladı. Keſiſ Santal'in öğretimini beğenmiyorum sanma-
yın... Yalnız, siz bu iſin kaynağındasınız, (tıpatıp böyle
dedi) öğütlerinizin bize yararı dokunabilir.

— Buyurun, madame; size olan bağlılığım derindir.

— Casimir'e verilen çalıſma konusu, o yaſta bir ço-
cuk için, bana biraz ağır gibi geliyor.

Azıcık düſünceli:

— Ne çalıſması bu? diye sordum.

— Olgunluk sınavı için.

— Ya! Çok iyi! —artık, bir ſeye ſaſmamıya karar
vermiſtim—, konu ne?

— Söyliyeyim: Edebiyatla, ya da felsefeyle ilgili ko-
nuları, keſiſ, hayale dalmayı çok seven (ama bu onun
görüſü) bir gencin kafası için elveriſli bulmuyordu.

Casimir'e tarih'e ilgili bir konu seçtirdi.

— İyi etmiſ doğrusu... Ya seçilen konu?

— Durun hakayım! Baſını gözünü yarmıyayım o a-
dın... Averhoës.

— İlk bakıſta oldukça özel görünen bu konuyu seç-
mekte elbette keſiſin bir düſündüğü vardır.

— Birlikte seçtiler. Keſiſin ileri sürdüğü sebeplere
gelince, söyliyeyim bakın: Bana dediğine göre, biraz
dalgacı olan Casimir'in dikkatini uyanık tutmak için bu
konu birebirmiſ. Sonra, (mümeyyiz efendiler çok önem
verirlermiſ buna) daha önce hiç iſlenmemiſ.

— Gerçekten, kimsenin bu konuyla uğraſtıđını duy-
madım ben...

— Daha önce iſlenmemiſ bir konu bulmak için de,
herkesin geçtiği yollardan biraz ayrılmak gerekirmiſ.

— Doğru!..

— Yalnız, beni düşündüren bir şey var... ama, belki de onu gözümde büyütüyorum..

— Madame, inanın bana, size içten bağlıyım; elimden geleni yaparım.

— Peki! Casimir'in yakında sınavını başarıyla vereceğinden şüphem yok. Yalnız, korkarım, derine gitmek isterken, bu vakitsiz istek yüzünden keşiş, temel bilgileri biraz baştan savıyor: Aritmetiği, astronomiyi örneğin...

Şaşkınlıkla:

— Bütün bunlar için M. Floche ne diyor? diye sordum.

— M. Floche mu? Keşişin her dediğini, her yaptığını doğru bulur o.

— Ya çocuğun anası babası?

Şöyle bir durakladı:

— Onlar, çocuklarını güvenip bize bıraktılar, dedi. Sonra yürümeyi kesti:

— İyiliğinize sığınarak sizden, Casimir'le konuşmanızı isteyeceğim. Durumunu yakından görüp anlarsınız. Ya'nız, doğrudan doğruya bir şey sormayın ona... Hele keşişin yanında sakın bir şey söylemeyin, alınabilir. Sanırım böylece...

— Size yardım etmekten kıvanç duyarım, madame. Yeğeninizle birlikte çıkıp dolaşmak için bir sebep bulunam hiç de zor olmaz. Bana korunun bir yanını gösterir.

— Tanımadığı kimselere karşı biraz çekingen davranır ama, sıcaıkanlıdır.

— Tez elden birbirimizle iyice anlaşacağımızdan şüphe etmiyorum.

Az sonra, ikinci kahvaltısı yeniden bizi bir araya getirdiğinde, Mme Floche:

— Casimir, dedi, M. Lacase'a taş ocak'arını göster-sene; ilgileneceğini sanırım. Sonra, bana yaklaştı;

— Keşiş inmeden çabucak gidiverin, yoksa o da sizinle gelmek ister.

Hemen bahçeye çıktım. Oğlan, düşe kalka bana yol gösteriyordu.

— Şimdi dinlenme zamanı, diye söze başladım.

Karşılık vermedi. Devam ettim:

— İkinci kahvaltısından sonra çalışmaz mısınız?

— Yoo! Çalışırız ama, bugün yazacak bir şey kalmadı.

— Ne yazıyorsunuz öyle?

— Çalışmamızı.

— Ya!..

Biraz soruşturmadan sonra, çalışma dediği şeyin, keşişin bir araştırması olduğunu; adamın, güzel yazı yazan çocuğa, onu temize çektiğini anladım. Oğlan, her gün birkaç yaprağını doldurduğu dört tane ciltli deftere dört ayrı kopya çıkarıyormuş. Casimir, "kopya etme"yi pek sevdiğini de söyledi.

— İyi ama, niye dört kere?

— Güç öğreniyorum da ondan.

— Yazdıklarınızı anlıyabiliyor musunuz?

— Arada sırada. Anlamadıklarımı keşiş ya bana açıklıyor, ya da büyüdüğüm zaman anlayacağımı söylüyor.

Keşiş, öğrencisini kendine yardımcı, yazıcı gibi bir şey yapıp çıkmıştı. Üzerine aldığı görevleri böyle mi görüyordu? Yüreğim dolup taşmıştı. O herife iyice çatmak istiyordum. Öfkeden adımlarımı sıklaştırmıştım da, bilmiyordum. Casimir güçlkle arkamdan koşuyordu, kanter içinde kalmıştı. Elimi uzattım; tuttu, bırakmadı, yarımsıra sürükleniyordu. Yavaş!adım.

— Yalnız o çalışmayla mı uğraşıyorsunuz?

— Yok! diye atıldı. Yok! Hayır! Ama soruşturmamı biraz ilerletince, onun dışında yaptıklarının da öyle büyük bir şey olmadığını anladım. Şaşkınlığım gözünden

kaçmamıştı. Tıpkı: benim giyecek başka şeylerim de var, diyen bir yoksul gibi:

- Çok okurum, diye ekledi.
- Neler okumayı seversiniz?
- Büyük gezileri anlatan kitapları.

İçlerinde, sorunun yerini güvenin aldığı bakışlarını bana çevirerek:

— Keşif, Çin'e gitmiş, biliyor musunuz? dedi. Sesinin tonunda, öğretmenine karşı duyduğu sınırsız hayranlıkla saygı besbelliydi.

Mme Floche'un taş ocağı dediği noktaya varmıştık. Çoktanberi kullanılmadığından, tepenin yamacında, çalışmaların ardında gizlenen bir mağaraya dönmüştü burası. Batmak üzere bulunan güneşin ılındırdığı bir kayaya oturduk. Koru orada bitiyordu. Çit yoktu ama. Küçük bir parmaklığın kestiği, dikine inen bir yolu solumuzda bırakmıştı. Çevrenin oldukça dik eğimi burayı kendiliğinden koruyordu.

— Ya siz, Casimir? Hiç geziye çıktınız mı siz? diye sordum.

Karşılık vermedi, başını önüne eğdi... Ayaklarımızın altındaki vâdiyi gölgeler kaplamıştı. Güneş, önümüzdeki manzarayı sınırlayan tepeye değmeye başlamıştı. Tavşan delikleriyle deşili bir tümseğin üstünde bir yığın meşe, kestane ağacı vardı. Bu, biraz çokça duygulu manzara, yörenin tekdüzen gevşekliğinden ayrılıveriyordu.

Casimir birdenbire:

— Tavşanlara bakın! diye bağırdı.

Sonra parmağının ucuyla ağaçlığı göstererek:

— Bir gün, keşifle birlikte oraya gittim ben, dedi.

Dönüşte, üstü yosunlarla kaplı bir gölcüğün yanından geçtik. Casimir'e bir ağ yapıp, kurbağa avlamasını öğretmeye söz verdim.

Ne saat dokuzdan ileriye gidemiyen o ilk gecedен, ne

de satırım, ondan öncekilerden pek değişik geçmiyordu geceler. Yemek biter bitmez salona dönüyorduk. Gratien, biz sofradayken oranın ateşini yakıyordu. Kakmalı bir masanın ucuna konmuş kocaman bir lâmba, hem masanın öbür ucunda, baronla keşişin oynadıkları tavlayı, hem de üstünde bayanların doğu biçimi, hareketli bir beziğe daldıkları tek ayaklı yuvarlak masayı aydınlatıyordu.

Mme de Saint-Aur  ol, ilk gece:

— M. Lacase, Paris   glencelerine alışktır; oyalanmamızı şüphesiz, biraz yavan bulacaktır, demişti.

O arada, M. Floche, ateşin başında bir koltukta uyuklar; Casimir ise dirsekleri masaya dayalı, başı ellerinin arasında, sarkık dudakları tükrük içinde, bir “Devr-i   lem” kitabı okurdu. Terbiyeli, nazik davranmak yüzünden, bayanların beziğiyle ilgilenir g  r  nm  şt  m. T  pki whist gibi, bir   l  yle bile oynanabilirdi ama, dört ki  şiy  le çevirmek ho  şlarına gidiyordu; öyle ki, kendimi ile ri s  rd  ğ  mde Mme de Saint-Aur  ol hemen beni eş olarak almıştı. İlk geceler, teklerim batırdı bizi. Mme Floche sevinç içindeydi. Her kazandı  nda parmaksız e  ldivenli, kuru eliyle gizlice k  luma bir ş  plak atıyordu. Ne ataklıklar, ne kurnazlıklar, ne incelikler gördük. Mlle Olympe biraz kapalı, düşünceli oynuyordu. Her oyunun başında sayılar sayılıyor, elde olana bakılarak ortaya konacak para tartışılıyordu. Biraz blöf yapmaya yararı dokunuyordu bunun. Mme de Saint-Aur  ol, gözleri ışıl ışıl, elmacık kemikleri kıpkırmızı, çenesi titriye titriye   rsızca çırpınıyordu. Eli gerçekten iyi ise, masanın altından bana zorlu bir tekme yapı  tırıyordu. Mlle Olympe ona kafa tutmaya çalışıyordu ama, yeni bir sayı bildirecek yerde: Verdure, yalan söylüyorsunuz! diye bağıran kocakarının tiz sesi, onu bu ist  ğinden alıkoyuyordu.

İlk oyunun sonunda Mme Floche saatini çıkartıyor, sanki tam zamanıymış gibi:

— Casimir! Haydi, vakit geldi, diyordu.

Oğlan, g      le, derin bir uykudan sıyrılırcasına

kalkıyor, baylara yumuk yumuk elini, bayanlara alnını uzatıyor, sonra bir ayağını sürüyerek dışarı çıkıyordu.

Mme de Saint-Aur  ol bizleri ikinci bir karşılaşmaya çağırırken tavlada bitiyordu. Arasıra, bacana  ının yerini M. Floche alıyordu o zaman. Ne o, ne de keşiş sayıları söylemiyorlardı. Onların yanından, boynuzun içinde, masanın üstünde yuvarlanan zarların sesinden başka ses i  itilmiyordu. Koltuğa gömülen M. de Saint-Aur  ol alçak sesle mırıldanıyor,   arkı söylüyor, arasıra da sert bir vuruş'a o  a  ı karıştırıyordu. Ateşler ortalığa saçılıyordu. Mlle Olympe çabucak koşuyor, halının üstünde, Mme de Saint-Aur  ol'un, incelik olsun diye kıvılcım dansı dediği şeyi yapıyordu. Çok kere, baronu keşişle başbaşa bırakıp koltuğundan ayrılmıyordu M. Floche. Oturduğum yerden onu, söylediği gibi, uyuklarken değil, karanlıkta başını sallarken görüyordum. İlk gece ise, birdenbire yükselen bir alev yüzünü aydınlattığında, baktım, ağlıyordu.

Dokuzu   eyrek geçe bezik bitiyordu. Mme Floche lâmbayı söndürürken Mlle Verduze iki   amdan yakıp tavlalarının iki yanına koyuyordu.

Mme de Saint-Aur  ol yelpazesıyla kocasının omuzuna vurarak keşişe:

— Bakın, geç vakte kadar uykusuz kalmasın sakın! diyordu.

İlk ak  şamdanberi, tavlacıları birbirleriyle; yatmaya, her zaman, herkesten sonra çıkan M. Floche'u da d    nceleriyle başbaşa bırakıp, bayanların işaretine boyun eğmeyi doğru bulmuştum. Sofada herkes eline bir mum alıyordu. Bayanlar tıpkı sabahki eğilip kalkmalarıyla bana iyi gece'ler diliyorlardı. Odama   ekiliyordum. Az sonra, bayların da çıktığını işitiyordum. Çok geçmeden her şey susuyordu. Bir iki kapının altından uzun zaman ışık sızıyordu gene de. Ama bir saat sonra, i  iniz olur da dışarı çıkarsanız, sırtında gecelik entarisi ortalığa son bir göz atan Mme Floche'la, ya da Mlle Verduze'le karşıla-

gabilirdiniz. Daha sonra da, artık her şey söndü, bitti sandığınız bir sıra, aralığa bakan, ama açılmayan bir pencerenin camında, gezinip duran Mme de Saint-Aur  l'  n gölgesini se  ebilirdiniz.

IV

Quartfourche'daki ikinci g  n  m saati saatine tıpkı birincisi gibi geçti; yalnız, ev sahiplerimin uğraştıkları seylere karŗı önceleri duydu  m ilgi iyiden iyiye azalmıŗtı. İnce ince   seliyen bir yağmur sabahtanberi g     kaplıyordu.   k  p dolaşamazdım. Bayanların gevezelikleri ise gitgide daha saçmalaşıyordu. Hemen hemen bütün gün   alıŗtım. Keŗişle de şöyle bir konuşabildim.     le yemeğinden sonraydı; salonun iki adım ötesinde,     ne     ne: Limonluk, dedikleri, ambarımsı, camlı yerde birer sigara içmeye   a  rdı beni. Bah  dede duran birkaç iskemleyi, tahta sırayı, kış dolayısıyla oraya   ekmiŗlerdi.

Biraz sinirli bir tavırla,   ocu  n yetiŗtirilmesi konusunu ona a  tı  mda:

— İki gözüm, dedi. Soluk ıŗı  mla, elimden ge'di  i kadar Casimir'i aydınlatmaktan baŗka bir Ő ey istemezdim ben de. Bundan vazgeçerken üzülmedim değil. Nasıl topallıyor, görüyorsunuz. Bu durumda ona, gerilmis bir ip üstünde takla attırmaya kalksaydım, yapt    mı doğru bulur muydunuz? Çok geçmeden, tasarladıklarımın sınırını daraltmak zorunda kaldım. Aristo'nun felsefesi üzerine bir   alıŗma hazırlıyorum. Bu arada, Casimir de benimle birlikte Averh  s ile uğraşıyor.   ocukka  zla, bilmem hangi zırlıtyı geveliyecek yerde, onu kendi   alıŗmalarına ba  lamakla yürekten bir sevinç duydu  m. Konu ister bu olmuŗ, ister baŗkası, iŗ Casimir'i günde birkaç saat oyalamakta. Her gün, üstelik bir iŗine yaramıyacak Ő eylerle o beni o kadar oyalasaydı da, azıcık

hoşnutsuzluk gösterseydim, hesap mı verecektim?.. Yeter, değil mi bu konuda konuştuğumuz?

Bunun üzerine, unutup içmediği için sönen sigarasını fırlatıp ayağa kalktı, salona döndük.

Havanın kötülüğü yüzünden Casimir'le dışarı çıkmadım. Tasarladığımız avı ertesi güne bırakmak zorunda kaldık. Çocuğun üzüntüsünü görünce, onu başka türlü eğlendirmeye çalıştım. Elime bir satranç tahtası geçti. Oğlana, —tilki ile tavuklar— diye bir oyun öğrettim, yatana kadar oyalandı onunla.

Akşam tıpkı bir önceki gibi başladı. Ama ne kimseye bakıyor, ne de kimseyi dinliyordum, üzerime adsız bir sıkıntı çökmeye başlamıştı.

Tam yemek bittiği sıra bir sağanaktır indi. Mlle Verdure iki kere beziği yarıda bırakıp, üst kattaki odalara yağmur geliyor mu? diye bakmaya gitti. İkinci karşılaşmayı onsuz yapmak zorunda kaldık. Oyunun tadı çıkmıyordu. M. Floche, ateşin başında, herkesin: "la berline" dediği, alçak koltukta, sağanığın ninnisiyle bayağı uyumuştur. Onun karşısındaki koltukta oturan baron, romatizmalarından yakınıp homurdanıyordu.

— Tavla oynayın, oyalanırsınız, diye ona söylenip duran keşiş, sonunda arkadaşsızlıktan bezdi; Casimir'i yatırmaya götürerek çekildi gitti.

O akşam, odamda yalnız kaldığımda, dayanılmaz bir ürküntü içimi dışımı sardı. Sıkıntım gitgide korkuya dönüşüyordu. Yağmurdan bir duvar, beni yeryüzünün dört bir yanından ayırıyor; bütün tutkuların, yaşamadan uzak, bulanık bir karabasanın ortasına; yürekleri çoktandır çarpmıyan, kanı donuk, renksiz, insanımsı, yabansı varlıkların yanına kapiyordu. Yol çantamı açıp çizelgemi kaptım: Bir tren arıyordum... Gece, gündüz, saat kaçta olursa olsun, beni alıp götürecek bir tren! Burada boğuluyordum...

Sabırsızlık uzun zaman uyumama engel oldu.

Ertesi sabah uyandığımda, kararım kesinliğini yitir-

memiştii; yalnız, konukluğumu yarıda bırakışına bir sebep bulmadan kalkıp gidemeyeceğimi görüyordum; ev sahiplerime karşı kabalık olurdu bu. Üstelik, boğboğazlık edip onlara, Quartfourche'da en az bir hafta kalacağımı söylemişim. Ne yapayım! Kötü bir haber, birdenbire beni Paris'e çağırırverirdi, olur biterdi... Adresimi bıraktığıma iyi etmişim, bana gelecek her şeyi Quartfourche'a göndereceklerdi. Hemen bugün, elime bir zarf geçmezse yanarım, diye düşündüm. İçinden ne çıkarsa çıksın, ben onu istediğim gibi kullanabilirdim... Ümidimi postacının gelişine bağladım. O ise, öğleden az sonra, tam yemek bittiği sırada geliyordu. De'phine, Mme Floche'a birkaç zarf getiriyor, o da onları masadakilere dağıtıyordu; bu iş bitmeden sofradan kalkmıyorduk. Bahtsızlığa bakın! Pont-l'Évêque başpapazı o gün keşiş Santal'i öğle yemeğine çağırmış. Keşiş, saat on bire doğru gelip, M. Floche'la bana Allahaismarladık dedi. Böylece, at ile arabayı da elden kaçırdım.

Tasarladığım oyunu öğle yemeğinde oynadım. Mme Floche'un bana uzattığı zarflardan birini açıp:

— Bakın hele şu işe! diye mırıldandım. Saygısızlık etmiş olmamak için kimse bir şey söylemeyince; sanki şaşırmış, beklenmedik bir olay karşısında kalmışım gibi: Tersliğin daniskası! dedim. Oysa önemsiz bir pusulaya göz gezdiriyordum.

Derken, Mme Floche çekingen bir sesle sordu:

— Kötü bir haber mi var?

— Pek önemli bir şey değil, diye atıldım. Ama ne yazık ki, gecikmeden Paris'e dönmem gerekiyor, buna sıkılıyorum.

Masanın bir ucundan öbür ucuna dek herkes şaşırdı kaldı. Bu kadarını da beklemiyordum doğrusu. Yüzüm kızardı. Şaşkınlıklarını önce, düşünceli bir sessizlikle belirttiler. Sonra M. Floche titrek bir sesle:

— Olur mu ama, genç dostum? dedi. Ya çalışmanız? Ya bizim...

Sözünü bitiremedi. Karşılık veremiyor, söyleyecek bir şey bulamıyordum. Üstelik, bayağı üzüldüğümü de görüyordum. Gözlerim Casimir'in tepesine takılmıştı. Oğlan, tabağına eğilmiş, bir elmayı ufak ufak doğruyordu. Mlle Verduire gücüntiden kıpkırmızı kesilmişti.

Mme Floche:

— Sizi alıkoymaya kalkışmayı saygısızlık sayıyorum, diye fısıldadı.

Mme de Saint-Aur  ol, acı acı:

— Quartfourche'da pek   lenemediniz, dedi.

Ona karşı durmaya çalıştım:

— Madame, inanın bana, hiçbir şey...

Beni dinlemiyordu bile. Yanında oturan kocasının kulağına cırlak cırlak bağıırıyordu:

— M. Lacase bizden ayrılıyormuş...

Sağıır bana döndü:

—   ok hoş! Çok hoş! Ne anlayı  lısınız! diye gülümsedi.

Mme Floche ise Mlle Verduire'e:

— Ne yapacağıız? diye soruyordu... Kısrağı keşiş aldı gitti.

Hemen sözlerini kestim:

— Yarın sabah erkenden Paris'te bulunmam gerektiğıine göre, bu geceki tren de i  imi görür.

—   yle ise, Gratien çabucak gitsin, Boulogny atını verebilir mi, baksın bakalım. Biri trene yetişecek desin...

Sonra bana döndü:

— Gerçekten, yedi treni i  inizi görür m  ?

— Başınıza bir sürü dert açtım, üzülüyorum, madame, dedim.

Yemek sessizlik içinde sona erdi. Sofradan kalkar kalkmaz, Floche amca beni   ağıırdı. Kitaplığı çıkan aralıktaki başbaşa kaldığıımızda:

— İki gözüm, dedi... bir türlü inanamıyorum. Baka  ağıımız daha bir sürü şey vardı... Gerçekten   yle mi? Ne terslik! Ne kötü terslik! Ben de, ilk g     mamızın sonu-

nu bekliyordum. D  n akşam daha başka kâğıtlar çıkar-
dım, onları verecektim. Ne ya'lan söyliyeyim, ilginizi da-
ha çok çekmek, sizi burada daha çok alıkoymak için on-
lara güveniyordum. Hiç değilse gelin de bütün bunları
  indi göstereyim. Ak  sama kadar az-çok vaktimiz var.
Geri d  n  n demeye çekiniyorum çünkü...

Adamea  ızın üzüntüsü kar  sında yaptığımdan   z  n-
t   duyuyordum. Bir gün önce sabahtan ak  sama, bugün
de öğleye kadar harıl harıl çalışmıştım; öyle ki, M.
Floche'un bana ilk olarak verdiği k  ğıtlardan çıkaracak
bir şey kalmamış gibiydi. Odasına varır varmaz, bir   ek-
mecenin içinden, an'a  ılmaz bir hareketle, bezlere sarılı,
iple ba  lanmış bir paket çıkardı. İpin altına geçirilmiş
bir pusulada belgelerin adları, neyle ilgili oldukları ya-
zılıydı.

— Alın götürün bunu, dedi. Şüphesiz, her biri değer-
li değildir ama, sizi i  gilendiren şeyleri benden daha   a-
buk bulup ayırabilirsiniz.

O,   teki çekmeceleri açıp kapamakla uğraşırken, ben
kâğıtları alıp odama geçtim, onları büyük masanın   s-
tine serdim.

Belgelerin birkaçı çalışmamı gerçekten ilgilendiri-
yordu; yalnız sayıca da, değerce de pek azdılar. Kalan-
ların çoğu ise M. Floche'un elinden   ıkmaydı. Massillon'-
un hayatıyla ilgiliydiler, bu yüzden, benimle hiçbir ili  k-
leri yoktu.

Gerçekten bunlarla beni alıkoayabilece  ni san'yor
muydu, Floche'cuk? Baktım, ayaklı  ına gömülmüş, ku-
rutma tozu dökmeye yarıyan bir nesnenin iğneyle, teker
teker deliklerini a  maya uğraşıyordu. İ  ini bitirince ba-
  ını ka'dırdı, bakışlarım la karşılaştı. Yüzünü öylesine ar-
kada   a bir gülümseyiş aydınlattı ki, onunla konuşmak
isteğiyle yerimden kalktım. H  creci  inin kapısındaki s  -
ke başlığına dayanıp:

— M. Floche, dedim, niye Paris'e gelmiyorsunuz? Si-
zi orada görmek bizi öyle sevindirir ki.

— Bu yaştan sonra gezmek hem güç, hem de pahalı oluyor.

— Şehir hayatını aramıyor musunuz?

Ellerini havaya kaldırıp:

— Yok! dedi. Ondan daha da uzak kalacağımı umuyordum ben. Buraların yalnızlığı, konuşmayı seven birine önceleri biraz güç geliyor; ama, insan alışıyor sonra.

— Quartfourche'a istiyerek yerleşmediniz demek?

Ayaklarını minderden çekti, kalktı, sonra elini dostça koluma koyup:

— Institut'de, pek sevdiğim birkaç arkadaşım vardı, dedi; öğretmeniniz Albert Desnos da onlardan biridir. Ben de çok geçmeden, arkadaşlarımla yanında yer alacaktım...

Daha konuşmak ister gibiydi, ama açıktan açığa bir şey sormaya çekiniyordum.

— Mme Floche mu seviyordu şehirden uzakta oturmayı?

— Y...k. Ama onun yüzünden geldim ben de. Aile arasında geçen küçük bir olay, burada bulunmasını gerektirdi.

Büyük odaya inmişti; kâğıtları bağlamış olduğumu gördü. Üzüntü içinde:

— Baktınız mı hepsine? dedi. Sanırım, bir sürü işe yaramaz şey bulmuşsunuzdur. Ne yapayım? Ufacık bir kırıntıyı bile bir yana koyuyorum. Arasıra, kendi kendime, vaktimi ıvır zıvır toplamakla geçiriyorum, diye söylüyorum. Ama, böyle ufak tefek işleri görmekle benim gibi insanlar, onları kullanmasını bilen sizin gibi kimseleri sıkıntıdan kurtarıyor, değil mi? Çalışmanızı okuduğum zaman, emeklerim azıcık da olsa işinize yaradığı için sevinç duyacağım.

İkinci çanı bizi kahvaltıya çağırırdı.

Nasıl etsem de, aile arasında geçen ne gibi bir "kü-

çük olay" bu yaşlı karı-kocayı buraya yerleşmeye zorladı, öğrensem, diye düşünüyordum. Belki de keşiş biliyordu olanları? Çatacağıma, onu yola getirmeye baksaydım ya!.. Ne yapabilirdim? Artık çok geçti. Ama bütün bunlar, M. Floche'u tatlı, sevimli bir adam olarak görme, onu iyilikle anmama engel değildi.

Yemek odasına indik.

Mme Floche:

— Casimir'le birlikte azıcık bahçede dolaşır mısınız? dedi. O çekiniyor size bunu söylemeye... Öyle de istiyor ki... Ama vaktiniz yoksa?

Oğlanın içtiği süt boğazında kaldı.

— Ben de ona, benimle gelmesini söyleyecektim. İşimi kolayladım, gidene kadar boşum. Hem artık yağmur da dindi...

Oğlanı bahçeye sürükledim.

Yolun ilk dönemecini döndüğümüzde, bir elimi avuçlarının içinde tutan çocuk, uzun uzun, ateş gibi yanan yüzüne bastırdı onu.

— Hani sekiz gün kalacağınızı söylemiştiniz?

— Yavrucuğum, daha çok kalamıyacağım işte!

— Sıkıldınız mı?

— Hayır! Ama gitmem gerekiyor.

— Nereye gidiyorsunuz?

— Paris'e. Gene geleceğim ama.

Bunu işitir işitmez merakla bana baktı:

Doğru mu? Söz veriyor musunuz?

Çocuğum soruşu öylesine ümitle doluydu ki, kendimi yalanlamaya içim varmadı.

— Bir kağıda da yazayım istersen, saklarsın.

Elimi kuzla öptü:

— İsterim ya. dedi. Sevincinden deli gibi sıırıyordu.

— Ne yapalım şimdi, biliyor musun? Ava gideceğimize, teyzene çiçek toplayalım. Koca bir demet!.. Birlikte, götürür odasına koyarız. Öyle sevinir ki...

Kocakarılarından birinin odasını görmeden Quart-

fourche'dan ayrılmamaya and içmiştim. Yalnız, kadınca-gızlar hiç durmadan evi baştanbaşa dolaştıkları için, gizli araştırmam sırasında kolayca yakalanabilirdim de. Orada oluşumu gerekli göstermem, ancak çocuğa bağlıydı. Onun ardından, büyükannesinin, ya da teyzesinin odasına dalıvermem ne kadar uygunsuz görünürse görünsün, çiçek demeti, yakalanırsam durumumu açıklamaya yeterdi.

Yalnız, Quartfourche'da çiçek koparmak, sandığım kadar kolay bir iş değilmiş. Gratien, bahçenin her yanını, sıkı sıkı gözaltında tutuyormuş. Kesilmesine boyun eğdiği çiçekleri göstermekle kalmaz, bir de onların koparılmasına burnunu sokarmış. Elimizde ya bahçe makası, ya da çekme olmalıymış. Üstelik, bin türlü özen gerekiyormuş... Bunları Casimir anlattı bana. Gratien, bizi, görülmemiş güzellikte bir yığın yıldız çiçeğinin başına götürdü. O yanımızda olmasa, oradan bir sürü demet derdik.

— Gözün üstünden, M. Casimir, kaç kere söyledim size, gözün üstünden kesin:

Kendimi tutamadım:

— Mevsimin sonundayız, bunun hiç de önemi yok! diye bağırdım.

Homurdana homurdana, "bunun her zaman önemi olduğunu", "kötü işin mevsime bakmadığını" söyledi. Bilgelik taslayan somurtkanlardan tiksinti duyarım...

Oğlan, önümsıra, demeti taşıyordu. Sofadan geçerken bir vazo aldım...

Odada dinsel bir durgunluk vardı. Kepenkler kapalıydı. Duvara gömülü olan yatağın başucunda, fildişi kaplı abanozdan bir haç'ın altında, mahun ağacından yapılmış nar çiçeği kadifeyle örtülü bir rahle duruyordu. Pembe bir şeritle haçın kollarından birine asılmış ince bir şimşir dalı, onu yarı yarıya gizliyordu. Zamanın içe kapanıklığı insanı yakarışa çağırıyordu. Ne yapacağımı, beni buraya çeken boş merakı unutmuştum. Casimir, ken-

di başına, çiçekleri küçük bir dolabın üstüne yerleştirmeye çalışıyordu. Odadaki bir şeye bakmıyordum artık. Floche nine yakında, hayat fırtınalarından uzak, burada, bu büyük yatakta sönüp gidecek diye düşünüyordum... Bora çıkmasını bekliyen kayıklar! Bu liman ne durgun!

Casimir ise çiçeklerle uğraşıyordu. Yıldızların kocaman başları ağır geliyor, bütün demet yere yuvarlanıyordu. Oğlan dayanamadı:

— Ne olur bana yardım eder misiniz? dedi.

Ama ben ona yardıma çalışırken, o, odanın öbür ucunda duran kanatlı bir yazı masasına doğru koşup kapağını açtı.

— Gene geleceğinize söz vermiştiniz ya, onu bir kâğıda yazacağım.

İsteğine boyun eğdim:

— Yaz, dedim. Yalnız çabuk ol. Teyzen, masasını karıştırdığını görürse kızar sonra.

— Teyzemin mutfakta işi var; hem o, bana hiç kızmaz.

En özenli yazısıyla, bir mektup kâğıdına bir şeyler karaladı.

— Şimdi, gelin de imzanızı atın.

Yaklaştım.

— Ama Casimir, dedim gülerek, sen imzanı atmıyaktın ki!

Çocukcağız, anlaşmamızı sağlama bağlamak, ona bir de kendi andını katmak için kâğıdın altına adını yazmayı uygun bulmuştu. Okudum kâğıttakileri:

Monsieur Lacase, önümüzdeki yıl, Quart-fourche'a gene geleceğine söz verdi.

CASIMIR DE SAINT-AUREOL

Gülüşüm, sözlerim, oğlanı bir an şaşkına döndürdü. O, bu işe yürekten sarılmıştı. Onu önemsemediğimi sanıyordu. Neredeyse ağlıyacaktı.

— Bana yerini ver ki imza atayım, dedim.

Kalktı; sonra ben kâğıdı imzalayınca sevinçten sıçramaya başladı; elimi öpücüklere boğdu. Gidiyordum, kolunu tuttu; masaya eğilip:

— Size bir şey göstereceğim, dedi. Bir yayı oynatıp bir çekmece çıkardı. Çekmecenin nasıl açılıp kapandığını iyi biliyordu. Kordelelerin, senetlerin arasından, çerçeveli, ince bir minyatür çıkarıp bana uzattı:

— Bakın!

Pencereye yaklaştım.

Hangi masaldadır o? Delikanlı, bir prensesin, yalnız resmini görür de vurulur kız... O resim işte bu olmalıydı. Resimden hiç anlamam, bilmem işin inceliğini. Anlayan biri, bu minyatürü şüphesiz, yapmacıklı bulurdu. Pek sevimli, ince bir güzelliğin ardında başka bütün özellikler silinmiş gibiydi. Ama o duru, ince güzellik de öylesineydi ki, bir gören onu bir daha unutamazdı.

Dedim ya, resmin yapılışındaki eksikliklerin ya da üstünlüklerin bunun yanında önemi kalmıyordu. Önümde duran genç kadın, insanın aklını başından alan, göksel bir güzellikteydi. Yüzünün yalnız yarısını görüyordum: İri bir saç lülesinin yarı yarıya örttüğü bir alın; baygın, azıcık üzüntülü dalgın bir göz; iç çekercesine aralık bir ağız; bir çiçek sapı kadar narin bir boyun... Ona taparcasına bakarken, nerede olduğumu ne yaptığımı unutmuştum; zaman geçmiyordu benim için. Casimir, önce yaklaşmış, sonra çiçekleri yerleştirmeyi bitirip yanına gelmişti. Eğildi:

— Annem, dedi. Ne güzel, değil mi?

Oğlanın önünde annesini güzel bulduğumu söylemeye utandım.

— Nerede şimdi?

— Bilmiyorum.

— Niye burada değil?

— Burada sıkılıyor.

— Ya baban? O nerede?

Biraz şaşırdı, başını eğdi, utanırcasına:

— Babam ölmüş, dedi.

Sorularım onu tedirgin ediyordu; ama bu işi sonuna kadar götürmeye karar vermiştim.

— Arasına seni görmeye geliyor mu annen?

Birden başını kaldırdı, inanla:

— Geliyor, dedi. Sık sık...

Sonra sesini alçalttı:

— Teyzemle konuşmaya geliyor.

— Ya seninle? Seninle konuşmuyor mu?

— Ben ne konuşabilirim onunla? Sonra, geldiğinde yatmış oluyorum.

— Yatmış mı oluyorsun?

— Evet. Çünkü geceleyin geliyor.

Bana karşı güveni artıyordu. (Resmi bıraktığımda, elimi avuçlarının arasına almıştı). Usulca, gizli bir şey söylemişcesine:

— En son gelişinde odama uğradı; yatıyordum; öptü beni, dedi.

— Seni her zaman öpmez mi?

— Öper, çok öper.

— Öyle ise, niye “en son gelişinde” diyorsun?

— Ağlıyordu da... onun için.

— Teyzen de yanında mıydı?

— Hayır. Yalnızdı içeri girdiğinde. Oda karanlıktı, uyuduğumu sanıyordu.

— Uyandırdı mı seni?

— Uyumuyordum ki. Onu bekliyordum.

— Nerden biliyordun geldiğini?

Karşılık vermedi, başını eğdi. Gene sordum:

— Geldiğini nereden biliyordun? Karanlıkta nasıl gördün ağladığını?

— Anladım işte.

— Kal demedin mi ona?

— Demez olur muyum! Yatağıma eğilmişti, saçlarını tuttum...

— O ne dedi?

— Güldü. Saçlarını bozduğumu, ama gitmesi gerektiğini söyledi.

— Seni sevmiyor öyleyse!..

Birden uzaklaşıverip:

— Seviyor beni, çok seviyor! diye haykırdı. Yüzü eskisinden daha kırmızı kesilmişti. Sesi öylesine duyuluydu ki, sorduğum sorudan utandım.

Merdiven başından, Mme Floche'un sesi geldi:

— Casimir! Casimir! Git, M. Lacase'a söyle de hırlansın. Araba yarım saate kadar burada olacak.

Koştum, merdivenleri üzer dörder atlayıp sofada kadıncağızı yakaladım.

— Madame Floche, telgraf çekebilecek kimse var mı? Yanınızda birkaç gün daha kalmamı sağlayabilecek bir yol buldum, sanırım.

İki elimi avuçlarının arasına aldı:

— Ah! Bunu hiç ummuyordum efendim... dedi.

Şaşkınlıktan söyleyecek başka bir şey bulamadığı için, birkaç kere, gene: Hiç ummuyordum, hiç!.. diye mırıldandı. Sonra, M. Floche'un penceresinin altına koşup seslendi:

— Sevgilim! (Kocasını hep böyle çağırırdı). Sevgilim! M. Lacase kalıyor, gitmiyor.

Kısık sesi, çatlak bir çingirak gibi çıkıyordu ama, gene de amacına erişti. Pencere açıldı, M. Floche, bir an dışarı uzandı, sonra olanı anlar anlamaz:

— Geliyorum! diye haykırdı. Geliyorum!

Casimir de onlara katıldı; bir süre, her birinin sevinç gösterisini dinledim. Gören, beni onların yakınından biri sanırdı.

Aklıma eseni bir kâğıda karalayıp uydurma bir adrese yolladım.

Mme Floche:

— Korkarım, öğle yemeğinde kalın diye sizi biraz

üstelemekle saygısızlık ettim, dedi. Sakın siz gitmeyince Paris'teki işleriniz bozulmasın?

— Umarım bir şey olmaz, hanımefendi. Arkadaşlarımdan birine, onlarla uğraşmasını söyledim.

Derken, Mme de Saint-Aur  ol da çıkageldi. Yel-pazelenerek odanın ortasında dolaşıyor, bir yandan da, en tiz sesiyle: "Ne kadar iyisiniz!.. Sağ olun!.. Ne kadar iyisiniz!" diye haykırıyordu.   ekildi gitti de ortalık duruldu.

Akşam yemeğinden az önce keşiş, Pont-l'Ev  que'den döndü. Gitmek isteyip de gidemeyişimden haberi olmadığı için, kaldığımı öğrenmek onu hiç şaşırtmadı.

Bayağı yakınlıkla:

— Monsieur Lacase, dedi. Pont-l'Ev  que'den birkaç gazete getirdim. Gazeteci dedikodularıyla benim pek başım hoş değildir ama, olup bitenlerden biraz uzak kaldınız burada. O gazeteler sizi ilgilendirebilir diye düşündüm.

C  bbesinin ceplerini karıştırıyordu:

— Gratien,   antamla birlikte onları da odama götürmüş olmalı. Bekleyin biraz; şimdi gider getiririm.

— Boş yere yorulmayın, keşiş efendi, dedim; ben gidip alayım.

Odasına kadar onunla birlikte gittim. Beni içeri çağırdı. Yemeğe inmek için cübbesini fırçalarken, önemsiz birkaç sözden sonra:

— Quartfourche'a gelmeden önce, Saint-Aur  ol'leri tanıyor muydunuz? diye sordum.

— Hayır, dedi.

— Ya M. Floche'u?

— Dinsel görevimden birdenbire öğretmenliğe geçtim. Başpapaz, M. Floche'la tanışıyormuş, şimdi yaptığım iş için beni o se  ti. Hayır, buraya gelmeden, ne öğrencimi tanıyordum, ne de onun yakınlarını.

—   yle ise, M. Floche'un, bundan on beş yıl önce,

tam Institut'ye gireceği sırada Paris'ten ayrılmasına sebep olan olayları bilmiyorsunuzdur?

— Düşkünlük, diye mırıldandı.

— Ne diyorsunuz? M. Floche'la Mme Floche, Saint-Auréal'lerin sırtından mı geçiyor?

Kendini tutamadı:

— Yok! Yok! diye atıldı. Tersine. Saint-Auréal'ler ha battı, ha batacaklar. Ellerinde bir Quartfourche var. Floche'ların durumu iyi de, yardım olsun diye onlarla birlikte oturuyor, evi çekip çeviriyorlar. Saint-Auréal'ler de böylece, Quartfourche'u ellerinde tutabiliyorlar. Şato, ileride Casimir'e kalacak. Çocuğun görüp göreceği de bu sanırım...

— Gelinlerinin parası yok mu?

— Ne gelini? Casimir'in annesi Saint-Auréal'lerin gelini değil, öz kızıdır.

— Ya çocuğun adı? —Söylediğimi anlamıyormuş gibi göründü— Casimir de Saint-Auréal değil mi?

Alayla:

— Öyle mi sanıyorsunuz? dedi. Mlle de Saint-Auréal, kendi soyadını taşıyan yeğenlerinden birine varmış, demek ki...

Söylediklerini kavrayamamıştım, bir sonuca varmaktan da çekiniyordum.

— İyi etmiş! dedim.

Cübbesini fırçalamayı bitirmişti. Bir ayağını pençerenin çıkıntısına dayamış, hızla mendilini vurarak ayakbaısının tozunu temizliyordu.

— Ya Mlle de Saint-Auréal?.. Tanıyor musunuz onu?

— Bir iki kere gördüm; ama buraya gelmesiyle gitmesi bir olur.

— Nerede oturur?

Doğruldu, tozlu mendili odanın bir köşesine fırlattı:

— Sorguya mı çekiliyorum?.. dedi.

Sonra yıkanacağı yere doğru ilerliyerek:

— Şimdi yemeğe çağıracaklar, diye ekledi. Ben, daha hazır değilim.

Yalnız kalmak istediğini bildiriyordu bu. Dilinin altında çok şey olduğu belliydi ama, sıkı sıkıya yumulu ağzından şimdilik, bir şey alınacağa benzemiyordu.

V

Dört gün daha geçti, ben gene Quartfourche'dayım; üçüncü günkünden daha az sıkıntılı, ama daha yorgun... Ne her gün olup bitenlerden, ne de ev sahiplerinin konuşmalarından yeni bir şey öğrenebilmişim. Merakım besinsizlikten ölüyordu. Çoğunu istemekten vazgeçmem gerekiyor diye düşünerek, yeniden gitmeye hazırlanıyordum. Çevremde ne varsa bana bir şey söylemekten kaçınıyordu. Bildiklerinin beni ne kadar ilgilendirdiğini ona belli ettiğimden beri, keşiş, dilini yutmuş gibiydi. Casimir gitgide bana daha çok güven gösteriyor, bense onun önünde gitgide daha tutuklaşıyordum. Ona bir şey sormaktan çekiniyordum artık; hem, bana söyleyebileceklerini biliyordum: Resmi gösterdiği gün ne anlattıysa onu...

Yalnız, annesinin adını bana açıklamakta bir kötülük görmemişti çocukcağız. Gerçekte üstünden on beşten çok yıl geçmiş kandırıcı bir resme bakıp böylesine coşmakla şüphesiz, delilik ediyordum. Quartfourche'da kaldığım süre içinde Isabelle de Saint-Auréol, alışık olduğunu öğrendiğim o geçici ortaya çıkışlarından birini daha yapsa bile, şüphesiz, çekinir, karşı karşıya gelmekten kaçardım. Olsun! Birdenbire onunla dolan düşüncem sıkıntıdan kurtulmuştu. Şu son günler göz açıp kapıyana kadar geçmişti; hafta sona eriyor diye şaşkınlık içindeydim. Floche'ların yanında daha çok kalmam söz konusu olamazdı; çalışmalarım ise, gecikmemi gerektirecek hiçbir sebep göstermiyordu. Ama o sabah, güzün

daha genişlettiği, daha seslendirdiği koruda dolaşırken bile, önce hafiften, sonra gitgide yükselerek: Isabelle! diye sesleniyordum... Önceleri hoşuma gitmemiş olan bu ad, şimdi gözüme sevimli görünüyor, gizli bir güzelliğe bürünüyordu... Isabelle de Saint-Auréol!.. Her dönemeçte, beyaz entarisinin uçtuğunu görür gibi oluyordum. Kımıldayan yaprakların arasındaki her ışık bana onun bakışlarını, üzgün gülümseyişini andırıyordu. Sevgi nedir, daha bilmediğimden, onu sevdiğimi sanıyor; sevdiğim için mutlu; sevinç içinde kendimi dinliyordum.

Ne güzeldi koru! Sona eren mevsimin üzüntülü havasına ne de yaraşıyordu! Yosunların, çürüyen yaprakların kokusunu içime çekiyor, kendimden geçiyordum. Kızışmış, yaprakları yarı yarıya dökülmüş koca koca atkestanelerinin dalları yere değercesine sarkıyordu. Erguvan rengi birtakım fundalar yağmur altında parıl parıl parlıyor; otlar, onların yanında acı bir yeşillik bürünüyordu. Bahçedeki çiçeklerin arasında güz çiğdemleri de vardı; hele aşağıda, vâdideki bir çayır, taş ocağından bakıldığında çiğdemden pespembe görünüyordu. Yağmur dinince, gidi ilk gün Casimir'le birlikte dinlendikimiz kayaya oturuyordum. Belki bir zamanlar Mlle de Saint-Auréol da buraya oturmuş, düşlerine dalmıştır, diyor; kendimi onun yanında sanıyordum.

Sık sık Casimir de benimle birlikte geliyordu; ama yalnız yürümeyi daha çok seviyordum. Hemen her gün de bahçede yağmura tutuluyor, sırsıklam dönüp, mutfaktaki ateşin önünde kurunuyordum. Ne ahçı kadın, ne Gratien seviyordu beni; kaç kere ağızlarını aradımsa da bir şey elde edemedim. Köpeğe gelince; o kadar okşadım, yiyecek verdim, gene de kendime ısındıramadım. Terno, günün hemen hemen bütün saatlerini geniş küllükte yatmakla geçiriyordu. Yaklaştım mı da hırlıyor. Sık sık, ocağın önündeki sete oturmuş sebze ayıklar, ya da kitap okurken gördüğüm Casimir, köpeği benimle dost olmadığı için üzüyor, kalkıp ona bir tokat atı-

yordu. Kitabı çocuğun elinden alıyor, yüksek sesle, bıraktığı yerden okumaya başlıyordum. Oğlan yanıma sokuluyor, öylece kalıyordu, beni bütün vücudiyle dinlediğini seziyordum.

Ama o sabah, birdenbire, öylesine zorlu bir sağanağa tutuldum ki, şatoya dönmeyi aklımdan çıkarmak, koşup, oracığa bir yere sığınmak zorunda kaldım. Korumun öbür ucunda, demir parmaklığın yanında bakımsız bir köşk gördünüz: En yakın yer orasıydı. Yıkık dökük-tü o zaman da. Ama epeyi geniş olan ilk oda, tıpkı, eğlenti yapmak için kullanılan bir köşkün salonu gibi, güzelce tahta kaplanmıştı. Yalnız, tahtalar kurt yeniği içindeydiler; dokunur dokunmaz dağılıveriyorlardı...

İyice kapanmamış kapıyı itip içeri girdiğimde birkaç yarasa uçuştı; havada dönüp camsız pencereden dışarı fırladılar. Sağanağı geçici sanmıştım; ama ben sabırsızlanırken gök kapkara kesilmişti. Bir süre burada kalmak zorundaydım. Saat on buçuktu; öğle yemeği on ikide yeniyordu. İlk çan çalana kadar beklerim, diye düşündüm; buradan duyulur elbette... Üstümde kalem, kâğıt vardı. Gelen mektuplara, çoktanberi karşılık yazmamıştım. Bir saati iyi kullanmanın bir günü doldurmaktan daha kolay olmadığını kendime tanıtlamaya kalktım. Ama düşüncem durmadan, beni sevgisel kaygılarıma çekiyordu. Ah! O kadının bir gün buraya geleceğini bilseydim, bu duvarları ateşli sözlerle tutuştururdum... Yavaş yavaş, gözyaşlarıyla dolu, acılı bir sıkıntı içime süzülüyordu. Oturacak bir şey bulamadığım için odanın bir köşesine yığılmıştım, yitmiş bir çocuk gibi ağlıyordum.

İkide birde içimi kaplayan o dayanılmaz karanlığı anlatmak için sıkıntı sözü doğrusu çok zayıf kalır. İnsan birdenbire sarıverir o karanlık; onu, yaşanan çağın niteliği açığa vurur. Az önce her şey yüzünüze, siz de her şeye gülerken, birdenbire, içinizin derinliklerinde sisli bir buğu yükselir; yaşamayla isteklerin arasına girer;

insanı dünyadan ayıran boz bir perde olur. Yeryüzünün sıcaklığı, sevgisi, rengi, uyumu artık soyut bir göçümle kırılmış olarak gelir; hiç heyecan duymadığınızı görürsünüz. İçi örten bu perdeyi yırtmak için harcanan çaba, insanı bütün kötülöklere, başkalarını ya da kendini öldürmeye, çılgınlığa dek götürebilir...

Yağmurun yağışını dinlerken bunları düşünüyordum. Kalemimi yontmak için açtığım çakı öylece elimde kalmıştı; defterimin yaprağı bomboş duruyordu. Derken, çakının ucuyla yanbaşımdaki kaplamanın üstüne o kadının adını kazımaya kalktım. İnandığımdan değil, sevdiklerine delicesine vurgun kimseler böyle yaparmış diye... Ama, çürümüş olan tahta, dokundukça gidiyordu. Bir harfin yerine bir delik açılıyordu. Çok geçmeden tavşadım; cansıkıntısından, aptalca bir yıkma isteğiyle gelişigüzel yontmaya başladım. Çizip bozduğum kaplama tam pencerenin altındaydı. Üstteki pervaz sökülmüştü; öyle ki, istense, bütün parça, yandaki yivlerin arasında yuvarı doğru oynatılabilirdi. Bıçağımın itişiyile birdenbire kalkıverdi de o zaman gördüm.

Az sonra kaplamayı paramparça etmiştim. Tahta yontuklariyle birlikte yere bir zarf düştü. Lekelenmiş, küflenmiş, duvarın rengini almıştı; öylesine ki, önce gözüme ilişmedi; onu görmek şaşırtmadı beni. Orada oluşu bana hiç de yabansı gelmiyordu; tersine, öyle duygusuzdum ki, zarfı hemen açmayı düşünmedim bile. Görse-niz, çirkinliğine, renksizliğine, pisliğine bakıp, moloz sanırdınız. Boş durmamak için aldım onu, kuruluuyormuşum gibi açtım. İçinden: Solmuş, yer yer silinmiş, düzensiz bir yazıyla kaplı iki yaprak çıktı. Bu mektup burada ne arı-yordu? İmzaya baktım, gözlerim kamaştı; kâğıdın sonun-da Isabelle'in adı vardı!

Düşüncemi öylesine kaplamıştı ki... bir an, sanki bana yazmış sandım:

Sevgilim... diyordu... işte son mektubum. Çabu-

cak karalıyorum bunları, akşama sana bir şey söyleyemeyeceğim, çünkü biliyorum; senin yanındayken, dudaklarım öpücükten başka ne bulup verebilir? Konuşabilirken, bir an önce konuşayım da dinle:

On bir çok erken, gece yarısı daha iyi. Sabırsızlıktan ölüyorum, biliyorsun, beklemek belimi büyütüyor; ama sana uyanabilmem için bütün evin uyması gerekiyor. Evet, gece yarısı; daha erken olamaz. Beni almak için mutfak kapısına kadar gel (sebze bahçesinin duvarı boyunca yürürsün, karanlıktır orası, sonra çahlar da var), demir parmaklığın önünde değil, orada bekle. Bahçeyi yalnız geçmekten korkmuyorum; biraz giyecek getireceğim, çanta çepi ağır olacaktır, uzun zaman taşımaya gücüm yetmez.

Gerçekten, arabanın yolun aşağısında durması daha iyi; onu orada kolayca bulabiliriz. Çiftlikteki köpekler havlayıp herkesi uyandırabileceklerinden, böylesi daha doğru olur.

Hayır sevgilim, biliyorsun, birbirimizi daha sık görüp bunları karşılıklı konuşamazdık ki. Burada tutsak gibiyim; o kocamışlar ne senin gelmene, ne de benim çıkmama izin veriyorlar... Ah! Bilsen nasıl bir zindandan kaçıyorum... Olur, yanıma bir çift ayakkabı daha alırım; arabaya biner binmez onları giyerim, bahçedeki otlar sırsıklamdır çünkü.

Karar verip vermediğimi, hazır olup olmadığımı, bana daha nasıl sorabiliyorsun? Sevgilim, aylardır hazırlanıyor, hazır duruyorum; yıllardır bugünü beklিয়েক yaşadım! —Pişman olur muyumşum?— Bana bağlanan, beni buraya bağlayan her şeyden öğrendiğimi anlamadın mı? Bunları söyleyen o tath, ürkek İsa mı gerçekten? Sevgilim, bir tanem, beni ne yapıp çıkmışsın sen öyle, canım?..

Boğuluyorum burada. Bana açılan başkallığı düşünüyorum... Susadım ona...

Az kaldı söylemeyi unutuyordum: Mücevher kutusundaki çök yakutları alamadım, teyzem anahatarlarını odada bırakmıyor artık. Bir sürü anahatar denedim, hiç biri çekmeceyi açmadı... Kızma bana sakın; annemin bileziğiyle mineli zinciri aldım, iki de yüzük var - pek değerli olmasalar gerek, çünkü annem takmıyor onları; ama, bana kalırsa zincir çok güzel. Para için elimden geleni yapacağım; yalnız sen de bulsan iyi edersin.

Yakarışlarımdasın. Yakında görüşeceğiz.

ISA'n

22 Ekim: Doğuşumun yirmi ikinci yıldönümü, kaçışımın öngünü.

Düşünüyorum da bayağı ürküyorum: Bu öyküyü roman olarak yazsaydım, şimdi dört beş sayfa şişirmem gerekecekti: Mektubun okunmasından sonraki düşünceler, sorular, şaşkınlık... Gerçekte ise, tıpkı çok şiddetli bir sarsıntı geçirmiş gibi yarı baygın düşmüştüm. Kamının belirsiz hışırtısı arasından kulağıma bir çan sesi geldi, sonra bir daha çınladı o ses de, ancak o zaman: Bu ikinci öğle çanı, birinciyi nasıl oldu da işitmedim? diye düşünebildim. Saatimi çıkarıp baktım: Tam on ikiydi! Hemen dışarı fırladım; o ateşli mektubu yüreğime bastırarak, başım açık, yağmurun altında koşmaya başladım.

Floche'lar çoktandır meraktaymışlar; soluk soluğa içeri girdiğimde:

— Sırsıklam olmuştunuz! Su iliklerinize işlemiş! diyor haykırdılar.

Sonra, ben üstürü değişmeden kimsenin yemeğe oturmıyacağını söylediler. Aşağı iner inmez büyük bir yakınlıkla, yaptıklarını sordular. Yıkık köşke sığındığı-

mı, boş yere, sağanağın ara vermesini beklediğimi anlatmak zorunda kaldım. O zaman, havanın kötülüğünden, yolların korkunç kertede bozukluğundan yakındılar; ikinci çan çok erken, birinci de pek yavaş çalınmıştır diye özür dilediler... Terim daha geçmemiştir; Mlle Verdure bir atkı bulup getirdi; soğuk almamam için, onunla omuzlarımı örtmemi istediler... Bu arada, geniş bir tek söz söylemeksizin beni süzüyordu; dudaklarını ısırırcasına yummuş, yüzünü buruşturmuştu. Bense öyle sinirliydim ki, bakışlarının sorgusu altında suçlu bir çocuk gibi kızarıp bozariyordum. "Yüzüne gülüp onu yola getirmeli" diye düşündüm; çünkü, bundan böyle, yalnız ondan bir şey öğrenebilirdim. Meraktan çok sevginin beni içine soktuğu bu karanlık öykünün dolambaçlı yolunu, yalnız o aydınlatabilirdi.

Kahveden sonra, keşişe verdiğim sigara, konuşmaya yol açmak içindi: Baronun karısını rahatsız etmemek için sigaramızı gidip, limonlukta içiyorduk.

Alaylı bir sesle:

— Sanırım, burada sekiz gün kalacaktınız? diye sözze başladı.

— Günlerimi sayarken ev sahiplerinin yakınlığını hesaba katmamıştım...

— M. Floche'deki belgeler ne oldu?

— Elendi bitti onlar... Ama uğraşacak başka şey buldum.

Sormasını bekledim. Ağzını açmadı.

Sabırsızlık içinde:

— Bu şatonun perde arkasını iyi biliyorsunuzdur, dedim. Öğrencinizin annesi Mme, ya da Mlle de Saint-Auréal, niçin burada, bizimle kalıp sakat oğluna, yaşlı ana-babasına bakmıyor?

Sözde şaşkınlığını daha iyi belirtmek için sigarasını atıp ellerini, ayraç gibi yüzünün iki yanına götürdü:

— Şüphesiz, işleri onu başka yerde kalmaya zorluyordur, diye mırıldandı... Bu ne dolambaçlı soru böyle?

— Daha açığımı ister misiniz? Öğrencinizin annesi Mme ya da Mlle de Saint-Aur  ol, bir 22 Ekim gecesi, dostu gelip onu kaçıracak ında ne yaptı?

Gözlerini açtı, alnını kırıştırdı, aptalca bir anlayış-sızlı a büründü.

Yumruklarını beline dayadı:

— Oh! Oh! Romancı bey! - (Ancak derin bir yakınlık karşısında a   a vurulabilecek birtakım gizli d    ncelerimi, kendini beğenmişlik yüzünden, elimde olmaksızın daha önce ona açıklamıştım. Tasarılarımı   ğrendi  indenberi benimle eğleniyordu; öyle ki, artık çekilmez olmuştu). Biraz çokca ileri gidiyorsunuz sanırım... Ben de size, bu kadar şeyi nasıl öğrendiğinizi sorabilir miyim?

—     nk  , Isabelle de Saint-Aur  ol'  n o gün sevgilisine yazdığı mektup, onun değil benim elime geçti.

Artık avucumdaydı. Tam o sırada cübbesinin kolunda bir leke gördü, tırnağıyla onu kazımaya koyuldu. Toparlanmaya çalışıyordu.

—   una şaşıyorum... Biri, romancı olmayı kafasına koydu mu, her şeye burnunu sokmaktan kaçınmıyor... Bir başkası, kendine gönderilmemiş bir mektubu a madan önce iyice d    n  rd  .

— Keşiş efendiye kalsa, a mazdı da...

Gözlerimi ondan ayırmıyordum; ama, başını önüne eğmiş, boyuna kolundaki lekeyi kazıyordu.

— O mektubu, size okuyun diye veren olmamıştır sanırım.

— Mektup elime kendiliğinden geçti. Eskimiş, kirlenmiş, parçalanmış zarfın üstünde yazı yoktu. A tı  ımda, Mlle de Saint-Aur  ol'  n bir mektubunu buldum; ama kime yazılmış, bilmiyorum... Haydi! Keşiş efendi, söyleyin bakalım; on dört yıl önce, Mlle de Saint-Aur  ol'  n sevgilisi kimdi?

Ayağa kalktı, kısa adımlarla odayı arşınlamaya başladı. Başını önüne eğmiş, ellerini arkada kavuşturmuştu. Bir ara, iskemlenin arkasından geçerken durdu; birdenbire avuçlarının omuzlarıma yüklendiğini duydum.

— Gösterin bakayım şu mektubu!

— Söyliyecek misiniz?

Avuçlarının sabırsızlıktan titrediğini duydum.

— Şart koşmayın; şu mektubu gösterin yalnız.

Kurtulmaya çalışarak:

— Bırakın da gidip getireyim, dedim.

— Cebinizde duruyor, dedi.

Ceketim saydammışcasına, tam mektubun bulunduğu yere bakıyordu, ama üstümü aramaya kalkmadı.

Kendimi koruyacak durumda değildim; keşiş benden çok daha güçlü, iri yarı bir adamdı; hem, sonra onu nasıl konuşturabilirdim?.. Döndüm, burun buruna geldik. Yüzü şişmiş, kıpkırmızı olmuştu; alnında iki iri damar, gözlerinin altında da mor çukurlar belirmişti. Her şeyin bir anda bozulmasından korkarak, gülmeye çalıştım:

— Doğrusu, merak nedir, bakıyorum pek iyi biliyorsunuz, keşiş efendi?

Beni bıraktı. Hemen kalktım, dışarı çıkıyormuş gibi yaptım:

— Böyle haydutluk etmeseydiniz, onu size çoktan gösterirdim.

Sonra kolunu tuttum:

— Ama salona yaklaşalım ki, yardım istersem sesim işitilsin.

Büyük bir çabayla güleriyüzlü görünmeye çalışıyordum; ama yüreğim küt küt atıyordu. Mektubu cebimden çıkarıp:

— Alın, önümde okuyun da, bir keşiş bir aşk mektubunu nasıl okur, göreyim, dedim.

Kendini tutuyordu; heyecanı ancak, yanağındaki küçük bir kasın belirsiz titreyişinden anlaşıyordu. Okudu; sonra kâğıdı kokladı; gözleri burnunun ağgözlülüğüne kı-

zıyormuş gibi sert sert kirpiklerini kırptırarak, aldığı kokuyu içine çekti. Sonra mektubu katlayıp bana uzattı; ağır ağır:

— Vikont Blaise de Gonfreville, işte o 22 Ekim günü, avlanırken, yanlışlıkla vurulup ölmüştü, dedi.

— Tüylerimi ürpertiyorsunuz! (Hayal gücüm çabucak korkunç bir dram kurmuştu). Ben bu mektubu yıkık köşkün tahta kaplamalarından birinin altında buldum. Vikont, şüphesiz, gelip onu oradan alacaktı.

Bunun üzerine keşif, bildiklerini anlatmaya başladı: Toprakları Saint-Auréal'lerinkine bitişik olan Gonfreville'lerin büyük oğlu, bir parmaklığın dibinde ölü bulunmuş. Parmaklığı aşmak isterken, ters bir hareketi yüzünden tüfeği ateş almışa benziyormuş; yalnız, tüfeğin namlusunda fişek yokmuş. Kimseden bir şey öğrenilememiş; delikanlı ava tek başına çıkmışmış; onu gören de olmamış; ama ertesi sabah, Quartfourche'daki köpeklerden biri, yıkık köşkün yakınlarında, bir kan birikintisini yalarken yakalanmış.

Keşif:

— O zamanlar ben daha Quartfourche'a gelmemiştim, diye sözlerine devam etti. Ama, edindiğim bilgiye dayanarak, bu işi Gratien'in yaptığını sanıyorum. Şüphesiz, hanımının vikontla olan bağlantısını sezmiş, kaçma tasarısını da öğrendiyse (bu tasarımı, şu mektubu okumadan önce bilmiyordum), bunun önüne geçmek istemiştir. Kocamış, inatçı bir uşaktır. Gerekirse gözü bir şeyi görmez; efendileri için yapmıyacağı yoktur.

— Niye yakalamadılar onu?

— Bunun kimseye yararı olmayacaktı ki. Gonfreville'ler de, Saint-Auréal'ler de, o tatsız olay için gürültü çıkmasından çekiniyorlardı. Mlle de Saint-Auréal, birkaç ay sonra bahtsız bir çocuk doğurdu. Casimir'in sakatlığını, annesinin, gebeliğini gizlemek için yaptıklarına yoruyorlar; ama Tanrı bize, babaların günahını çok kere çocuk-

ların çektiğini gösteriyor. Gelin de yıkık köşke gidelim, mektubu bulduğunuz yeri görmek istiyorum.

Hava açmıştı. Birlikte yürümeye koyulduk.

Giderken her şey yolundaydı. Keşiş koluma girmişti; birbirimize ayak uydurmuş, çatışmadan konuşuyorduk. Ama, dönüşte her şey bozuldu. Serüvenin yabansılığı, besbelli ikimizi de duygulandırmıştı; yalnız, her birimizin duyduğu bambaşkaydı... Sonunda, bildiklerini bana anlatırken, keşişin takındığı güleryüzlü, canayakın tavır kızgınlığını çabucak yatıştırmıştı. Cübbesini, beni tutup zorlayışını unutmuş onu insan sanıp öyle konuşmaya başlamıştım... Kavgamız, sanırım şöyle çıktı:

— Mlle de Saint-Auréol'un o gece ne yaptığını bize bir anlatan olsaydı, diyordum. Kızcağız, kontun ölümünü, şüphesiz, ertesi sabah öğrenmiştir. Bahçede beklemiş midir? Beklemişse kaç kadar?.. Onun gelmediğini görünce ne düşünmüştür?

Coşkunluğuma baştanbaşa duygusuz kalan keşiş susuyordu; devam ettim:

— Düşünün, yüreği sevgiyle, üzüntüyle dolu, akıllı başından gitmiş o ince kızı düşünün: Tutkun Isabelle...

— Yoldan çıkmış Isabelle, diye fısıldadı.

Onu duymamış gibi sözlerime devam ettim; ama bir daha böyle bir şey söylerse karşılığını verebilmek için tetik duruyordum.

— Düşünün: Beslenen o ümitleri, sonra o ümitsizliği dü...

— Bunları niçin düşünmeli, diyerek, soğuk bir edayla sözümü kesti. Olayların bizi ilgilendirmiyen yanlarını öğrenmek zorunda değiliz.

— Ama onları az, ya da çok bilmekle başka başka şeyler öğreniriz.

— Ne demek istiyorsunuz?

— Olayları yakından tanıdığımızda, onların, göründüklerinden bambaşka olduklarını anlarız; dıştan bildi-

ğimizden alacağımız dersle içten bildiğimizden çıkaracağımız apayrıdır. Kesin bir yargıya varmadan önce her şeyi gözden geçirmeli...

— Genç dostum, dikkat edin, araştırma duygusu, e-leştirme merakı, başkaldırma duygusunun tohumudur. Örnek olarak aldığınız büyük adam size şunu göstermeli...

— Yaptığım incelemeye konu olan kimse, demek istiyorsunuz, sanırım?..

— Öf! Ne çaçaronsunuz! Bir de bu kafayla...

— Durun bakalım, keşiş efendi! Sizi şimdi benimle birlikte yürüten; az önce, o parçalanmış tahta kaplamanın üstüne eğen; bana, o öyküyle ilgili ne anlattınızsa, onları birer birer öğrenmeye sürükliyen; beğenmediğiniz o merak değil de nedir? Söyler misiniz?

Yürüyüşü daha sarsaklaşmış, sesi daha kısılmıştı; sabırsızlık içinde, deyneğiyle yeri dövüyordu.

— Sizin gibi, açıklamanın açıklamasını yapmam ben, olanı öğrendim mi onunla yetinirim. Ders almam gerekseydi, anlattığım acıklı olaylardan ancak, vücudun isteklerine kapılmamayı, onlardan tiksinererek yüz çevirmeyi çıkarabilirdim. O olaylara bakarak, boşanmayı; yanlışlarını örtbas etmek için insanın bulduğu daha ne varsa onu kö-tülüyor, kötü görüyorum. Bu kadarı size yeter, değil mi?

— Bu kadarı bana yetmez işte! Sebebine varmadıkça olay benim için hiçtir. Isabelle de Saint-Aur      n hayatının gizli k      lerini; onun hangi, korkulu, heyecanlı, karanlık yollardan geçtiğini bilmek isterim...

— Delikanlı, g          n    n  n! Yavaş yavaş ona vurulur gibisiniz.

— Bunu bekliyordum. G  r  n    le yetinmiyorum, s      ler, hareketler bile bana yetmiyor diye böyle d      n    rsunuz. O kadın için d      nd  klerinizin doğruluğuna inanıyor musunuz?

— Orospunun biri!

Tepem atmıştı; kendimi g      kle tutuyordum.

— Keşiş efendi, bu türlü s    ler ağzınıza yakışmıyor.

İsa, bize, taş yürekli olmayı değil, bağışlamayı öğütler, sanırım...

— Hoş görmeyle hoş görünme arasında büyük bir ayrılık yoktur.

— O, hiç değilse, onu sizin gibi kötülemezdi.

— Bir kere, bunu nereden biliyorsunuz? Sonra, günahsız olan kimse, başkalarının günahını hoş görebilir, ama... Demek istediğim şu: Günahı hoş göstermiye çalışmamalıyız, ondan iğrenerek yüz çevirmeliyiz biz.

— Yalnız, sizin şu mektuba yaptığınız gibi, kokusuna, tadına iyice baktıktan sonra.

— Çok ileri gittiniz!

Birden, yolu bırakıp, koşarak, kestirme, dar bir patikaya daldı; bir yandan da arkasına bakarak acı acı söyleniyordu. Dediklerinden ancak şunları anlıyabildim: Bugünün eğitimi... öğrenci bozuntusu... imansız...!

Akşam, yemekte karşılaştığımızda yüzü asıktı. Ama, masadan kalkarken gülümsüyerek yanıma geldi, elini uzattı, gülümsedim, sıktım elini.

Gece bana her zamankinden daha sıkıcı göründü. Baron, ateşin başında hafif hafif inliyordu. M. Floche'la keşiş, bir tek söz söylemeksizin önlerindeki taşları sürüyorlardı. Gözümün ucuyla Casimir'e bakıyordum; başı avuçlarının arasına gömülmüştü; tükürüğü, yavaş yavaş, okuduğu kitaba akıyordu; arasıra, mendiliyle, ıslanan sayfaları kuruluyordu. Oynadığım beziğe ancak, eşimin göz göre göre yutulmamasına yetecek kadar kendimi verebiliyordum. Mme Floche canımın sıkıldığını anlıyor, üzülüyordu. Kadıncağız, oyunu birazcık canlandırabilmek için çabalayıp duruyordu:

— Haydi, Olympe! Sıra sizin. Uyuyor musunuz?

Hayır. Ev sahiplerimi karanlık uyuşukluğunun içinde donduran, uyku değildi: Ölümdü o; ben de, sıkıntının, tiksintiyle karışık bir korkunun ortasında bunalıyordum. Ey ilk yaz! Ey, açık denizlerden esen yel, köşnül koku-

lar. uçucu ezgiler, bir daha buralara ulaşamayacaksınız, diye düşündüm. Sonra sizi düşündüm, Isabelle. Bilseniz, nasıl bir mezardan kaçmışsınız! Ya yeni hayatınız nasıldır? Sizi orada, lâmbanızın duru aydınlığında, soluk alnınızın ağırlığını ince parmaklarınıza bırakırken görüyorum; bir tutam kapkara saç bileğinize deşiyor, okşuyor onu. Bakışlarınız ne kadar da uzak! Ya buradakilerin işitemediği o iç çekiş? İçinizin, dışınızın hangi adsız üzüntüsünü dile getiriyor? İşte o sırada, elimde olmadan, dudaklarımdan, esnemeye, hıçkırmaya benziyen uzun bir iç çekiş dökülüyordu! Öylesine ki, Mme de Saint-Aur  ol, elindeki son kozu masaya fırlatıp:

— Sanırım, M. Lacase'ın canı yatıp uyumak istiyor, diye haykırdı.

Zavallı kadın!

O gece saçma bir düş gördüm; başlangıçta gerçeğin devamı olan bir düş:

Daha yatmamışız; salonda, ev sahiplerimin yanımdayım; ama onlara, sayısı gittikçe artan bir topluluk katılıyor, oysa yeni gelen bir tek kimse göremiyorum ben. Bir masanın başında oturan Casimir'i tanıyorum yalnız; iskambillerle oynuyor; üç dört kişi uzanmış, ona bakıyorlar. Alçak sesle konuşuluyor, öyle ki, tek bir tümceyi bile seçemiyorum; ama herkesin, yanındakine olağanüstü bir şey söylediğini, dinleyenin de şaşırıp kaldığını anlıyorum. Bütün ilgi bir noktaya Casimir'in yanına toplanıyor, orada, birdenbire Isabelle Saint-Aur  ol'   görüyorum, masanın başında oturuyor. (Nasıl olmuş da onu daha önce seçememişim?) Koyu renkli giysilerin ortasında yalnız o, baştan aşağı beyazlara bürünmüş. Önceleri bana çok sevimli görünüyor; madalyondaki resmine epeyi benziyor. Ama bir an sonra, çizgilerinin hareketsizliği, bakışlarının donukluğu gözüme çarpıyor; birdenbire, kulaktan kulağa fısıldananları anlıyorum: Orada duran, gerçek Isabelle değil, ona benziyen bir bebekmiş; kendi yokken

yerine bunu koyuyorlarmış. Bu bebek bana korkunç görünüyor artık; o kurumlu aptallığından tedirgin oluyorum. Kımıldamazmısa benziyor; ama ben gözlerimi ondan ayırmazken, bakıyorum yavaş yavaş yana yatıyor; yatıyor... tam devrileceği sırada Mlle Olympe, salonun öbür ucundan koşarak gelip yere eğiliyor, minderin örtüsünü kaldırıyor; bir dişliyi çeviriyor, dişliden yabansı bir gıcirtı yükseliyor. Bebek doğruluyor, bir kukla gibi, gülünç hareketlerle kollarını oynatıyor. Sonra herkes kalkıyor, gitme zamanı gelmiştir. Düzme Isabelle orada yalnız bırakılacaktır. Çıkarken herkes yerlere kadar eğilerek onu selâmlıyor; yalnız baron saygısızca yaklaşıp kızın takma saçlarını avuçluyor, gülerek, şapur şupur, bebeğin çıplak başını öpüyor. Bir yığın insan çıkıp gidiyor. Salon boşalıp da ışıklar sönünce, canlandığını görüyorum. Ağır ağır doğruluyor. Mlle de Saint-Auréol'un ta kendisi işte! Sessizce yanıma sokuluyor; birden, boynumda kollarının ılıkliğini duyuyorum. Tam, bana:

— Onlar için yokum ama, senin için buradayım, derken, soluğumun buğusu içinde uyanıyorum.

Ne boş inanlarımı vardır, ne de korkağımdır; mumu, gözlerimden, beynimden silinmeyen o yüzü kovmak için yaktım. Çok güç oldu bu. Elimde olmadan, en ufak çıtırtıya kulak kabartıyordum. Ya gerçekten burada idiyse!.. Boş yere, okumaya çalıştım; ondan başka bir şeye aklımı veremiyordum. Sabaha karşı onu düşünerek uyuyabildim ancak.

VI

Sevgimin körüklediği merak ateşi böylece sönmeye yüz tutmuştu. Burada daha çok kalamazdım artık, ev sahiplerime de, gideceğimi söylemiştim. O gün, Quart-fourche'da geçireceğim son gündü. İşte o gün...

Öğle yemeğindeyiz. Mektupları bekliyoruz. Postacıdan Gratien'in karısı Delphine alır onları; çoğun, biz daha soğukluğu yemeden getirip Mme Floche'a verir. Biliyorsunuz, söylemiştim size bunları. Mme Floche mektupları dağıtır, *Journal des Débats*'yı M. Floche'a uzatır; biz masadan kalkana kadar gazetesinin ardında gözden silinir adamcağız. İşte o gün, ucu, gazetenin sarılı olduğu kâğıdın arasına sıkışmış mor bir zarf, oradan kurtulup masanın üstüne, Mme Floche'un tabağının yanına başına düştü. Daha dün yüreğimi kaldıran o iri, baştan savma yazıyı seçebildim ancak. Besbelli, Mme Floche de onu tanımıştı; tabağıyla zarfı örtmek için hızla atıldı; tabak bir bardağa çarptı, bardak kırıldı, içindeki şarap örtüye yayıldı. Bütün bunlar büyük bir kargaşalık doğurmuştu; herkesin şaşkınlığı Mme Floche'a yaradı; kadıncağız parmaksız eldiveninin içinde zarfı ortadan yok ediverdi.

Özür dileyen bir çocuk gibi beceriksizce:

— Bir örümcek vardı da, onu öldürmek istedim, dedi.

(Arasıra yemiş sepetinden çıkan tesbih böceklerine, kulağakaçanlara, o hep: Örümcek, der, ayırtedemez onarı birbirinden.)

Mme de Saint-Auréol, peçetesini katlamadan masaya fırlatıp ayağa kalkarken, acı acı:

— Bahse girerim ki, berecememişsinizdir, dedi. Sana gelin sonra, bacım, ben oradayım. Baylar bağışlasınar: Göbeğimin içi çekiliyor gene .

Yemek sessizlik içinde sona erdi. M. Floche bir şey görmemiş, M. de Saint-Auréol bir şey anlamamıştı; Mlle Verduze'le keşiş, gözlerini tabaklarına dikmişler, ayırmıyorlardı; Casimir, burnunu silmeseydi, sanırım, ağlıyaktı.

Oda bayağı ılıktı; kahveleri, salonun önündeki küçük erasa getirdiler. Mlle Verduze'le keşişten başka kimse yoktu o gün benimle birlikte kahve içecek. Bayanların kâğıdıkları salondan sesler geliyordu. Sonra bir şey işitilmez oldu; bayanlar odalarına çıkmışlardı.

Maydanozsu yapraklı kayın ağacı kavgası, yanılmıyorsa, işte o zaman çıktı.

Mlle Verdu're keşiş karşılıklı bir savaş içindeydiler. Çarpışmaları pek sıkı olmuyordu, keşişi güldürmeye yarıyordu yalnız; ama onun alaycı tavrı da Mlle Verdu're çileden çıkarıyordu. Her çatışmada kendini biraz daha ele veriyor, keşiş de onu kızdırdıkça kızdırıyordu. Birbirleriyle dalaşmadıkları gün yok gibiydi. Çatışmalarını, keşiş "çekişme" diye adlandırıyor, yaşlı kızın sağlığı bakımından bunların gerekli olduğunu söylüyordu. Her gün, sırası gelince, onun dalına biniyordu. Bunu yaparken ileri gitmiyordu ama, bayağı kurnazca davranıyor, kızcağızı çileden çıkarmak için epeyi kışkırtıyordu. İkisini de oyalıyordu bu, günlerine çeşni katıyordu.

Öğle yemeğindeki olay sinirlerimizi gergin bırakmıştı. Bir değişiklik arıyordum. Keşiş fincanları doldururken, ben de, sabahleyin, demir kapıya yakın yabansı bir ağaçtan kopardığım yaprakları buldum ceketimin cebinde. Mlle Verdu're ağacın adını sormak için toplamıştım onları. Merak ettiğimden değil: Bilgisine başvuruldu mu, kızcağız pek seviniyordu da...

Botanikle uğraşıyordu çünkü. Arasıra, yeşil bir kutuyu omuzuna vurup ot toplamaya çıkıyordu. Bu yabansı kılıkla çerçilere benziyordu. Ev işlerinden arta kalan zamanını, topladığı bitkileri incelemek için kullandığı merceğin arkasında geçiriyordu. Yaprakları eline aldı, hiç düşünmeden:

— Buna, dedi, maydanozsu yapraklı kayın derler.

— Şaşılacak bir ad, diye mırıldandım; kargı başına benzeyen bu yaprakların maydanozla hiçbir ilgisi yok ki...

Keşiş deminden beri terbiyeli bir tavırla gülümseyip duruyordu; pek umursamaksızın:

— Quartfourche'da *fagus persicifolia*'ya bu adı veriyorlar demek, diye mırıldandı.

Mlle Verdu're yerinden sıçradı:

— Botanikteki bilginizin bu kadar sağlam olduğunu bilmiyordum.

— Hayır; yalnız, lâtinceden biraz anlarım da...

Sonra, bana dönerek:

— Bayanı bir söz benzerliği yanıltıyor. *Persicus*, şeftali demektir, maydanoz değil. *Fagus persicifolia* da, M. Lacase'ın yapraklarını kargı başına benzettiği, *fagus persicifolia* da yaprakları şeftalininkine benzeyen bir kayın ağacıdır.

Mlle Olympe kıpkırmızı kesilmişti. Keşişin istifini bozmayışı, onu büsbütün sinirlendiriyordu. Bakışlarını ondan kaçırarak:

— Gerçek botanik, çarpıklıklarla, yabancılıklarla uğraşmaz, diyebildi ancak.

Sonra fincanını bir dikişte boşaltıp, fırtına gibi, çıktı gitti.

Keşiş yanaklarını şişirmiş pufluyordu. Ben de, gülmemek için zor tutuyordum kendimi.

— İleri gitmiyor musunuz, keşiş efendi?

— Yok yok!.. Bu kızcağızın kanını harekete getirmek gerek, pek çalışmıyor çünkü. Bilseniz öyle dövüşkendir ki, iki üç gün sataşmadım mı o gelir takılır bana. Burada eğlenceler sayılı işte, neylersiniz!..

Sonra ikimiz de, konuşmaksızın, öğle yemeğindeki mektubu düşünmeye başladı.

Sessizliği ben bozdu:

— Yazıyı tanıdınız mı?

Omuz silkti:

— Er geç, yılda iki kere bu mektubu alırız; çiftliklerin kirası toplandıktan sonra... Geleceğini Mme Floch'a bildirir.

— Gelecek demek? diye haykırdım.

— Boş yere heyecanlanmayın, onu göremezsiniz.

— Niye göremezmişim?

— Çünkü gece yarısı gelir, gelmesiyle gitmesi de bir

olur. Kimseyle görüşmek istemez, kaçır herkesten. Sonra... Gratien'den kendinizi sakınmalısınız.

Bakışları beni inceliyordu, istifimi bozmadım. Biraz kırgın bir edayla yeniden söze başladı:

— Biliyorum, söylediklerime kulak asmayacaksınız, yüzünüzden belli; ama benden sizi uyarması. Ne yapacağınızı kendiniz bilirsiniz, yarın sabah görüşürüz, anlatırsınız bana o zaman.

Kalktı gitti. Merakımı dizginlemeye mi çalışıyordu, yoksa tersine, onu büsbütün kamçılar mı istiyordu, anlayamadım.

Düşüncelerimin dağınıklığını anlatmıyacağım. Kafamın içi, baştan başa, bekleyişle doluydu akşama dek. Isabelle'i gerçekten sevebilir miydim? Şüphesiz hayır; ama yüreğime işleyen o zorlu itişe bakılırsa, yanılmış olamaz mıydım? Merakımın içinde sevginin bütün sabırsızlığını, canlılığını, insanı ürperten sıcaklığını görüyordum. Keşişin son söyledikleri beni büsbütün kışkırtmıştı. Gratien vız gelirdi bana. Dikenli çitlerden aşar, kızgın korlar üstünde yürüyebilirdim artık.

Besbelli, ortalıkta olağanüstü bir şey dönüyordu. O akşam kimse oyun oynama isteği göstermedi. Mme de Saint-Auréol, yemekten kalkar kalkmaz karnının yanmasından yakınmaya başladı, Mlle Verduze'ün hazırladığı ilâcı beklemeden, aldı başını, çekildi gitti. Arkasından, Mme Floche Casimir'i yatağına gönderdi; oğlan çıkar çıkmaz:

— Sanırım, M. Lacase da yatağını özlemiştir, dedi; uykudan bayılıyor çünkü.

Çağırısına pek tez karşılık vermediğimi görünce haykırdı:

— Hiçbirimizin gece yarılara kadar oturmaya niyeti yoktur, sanırım.

Mlle Olympe şamdanları yakmak için kalktı, keşişle birlikte, onun arkasından biz de çıktık. O sırada, Mme Floche, ateşin başındaki koltukta uyuklayan kocasının

omuzuna eğildi. Adam hemen kalktı, baronu kolundan tutup ayağa kaldırdı, o da bunun ne demek olduğunu anlıyormuşçasına, bıraktı kendini. Merdiven başındaki sahanlıkta herkes şamdanı alıp odasına çekilirken, keşiş, gizli anlamlar taşıyan bir gülümseyişle bana:

— İyi geceler, dedi. Güzel uykular.

Odamın kapısını kapayıp bekledim. Saat dokuzdu daha. Mme Floche'un, sonra Mlle Verdure'ün yukarı çıktıklarını duydum. Mme de Saint-Aur  l de odasından çıkmıştı. Sahanlıkta, Mme Floche'la ablası arasında epeyi sert bir tartışma oldu. Çok uzağımdaydılar, ne söylediklerini anlıyamadım. Sonra, hızla kapanan kapıların gürültüsünü işittim, ondan sonra da hiçbir şey...

Daha iyi d    nebilmek için yatağıma uzandım. Keşişin, ayrılmadan önce elimi sıkarken alay edercesine bana iyi uykular dileyi  i aklıma geldi. Onun   imdi ne yaptığını bilmek isterdim. Yatmaya mı hazırlanıyordu, yoksa benim yanımdayken gizlemeye çalıştığı merakı artık ba  ı boş mu kalmıştı? Ama keşiş, şatonun öbür yanında, benim bulunduğum bölüğün karşısına gelen yerde yatıyordu; oraya gidebilmem için uygun bir sebep de yoktu. Bununla birlikte, aralıkta yüz yüze gelseydik, hangimiz daha çok   a  ırır, sıkılırdı? ben mi, o mu? Böylece d    n  p dururken, söylenmesi zor, utanç verici, budalaca bir şey o  şıma geldi: uyuyakaldım.

Evet, hiç şüphe yok ki bekleyiş, merakımı kam  ılamaktan çok beni yıpratmış, bitirmişti; üstelik, buna dünkü o sıkıntılı gecenin yorgunluğ   da eklenmişti; böylece, derin bir uykuya daldım.

Tükenen mumun cızırtısıyla uyandım; belki de, d    me tahtalarının, uykumun arasında belli belirsizce i  iti  im boğuk sarsıntısı uyandırmıştı beni:     hesiz, biri aralıktan geçmişti. Doğrulup yatağın içinde oturdum. Tam o sırada mum söndü, karanlığın ortasında apı  ıp kaldım. Birkaç kibritim vardı yalnız. Saate bakabilmek için biri-

ni çaktım: on bir buçuktu; kulak kabarttım... çıt yoktu. El yordamıyla kapıyı bulup açtım.

Hayır, yüreğim çarpmıyordu; vücudumda bir hafiflik, ele avuca sığmazlık; düşüncemde ise düzen, incelik, kesinlik vardı.

Aralığın öbür ucundaki büyük pencereden, içeriye, durgun gecelerdeki gibi sürekli değil, tersine, titrek, zaman zaman zayıflayan bir aydınlık dökülüyordu. Bana kadar uzanıyordu bu aydınlık. Yağmur havasıydı; yel, ayın önüne iri iri bulutlar yığıyordu. Ayakkaplarımı giymemiştım, ses çıkartmadan ilerliyordum... Bulduğum gözetleme yerine varabilmem için bundan çoğu da gerekli değildi; gideceğim yer, Mme Floche'un yattığı odanın bitişiğindeki küçük boş odaydı. Eskiden M. Floche orada yatarmış (Şimdi, kitaplarının yanında olmayı, karısının yanında bulunmaktan yeğ tutuyordu). Görüşmenin Mme Floche'un odasında olacağı besbelliydi. İki odayı birleştiren kapı biraz düşmüştü; yukardan bakınca, aralıktan, içeriyi görebilirdim. Bunun için bir dolabın üstüne çıkıp tünemem gerekiyordu. Dolabı kapının önüne çekmiş, bir terslikle karşılaşmamak için de kapıyı iyice kilitlemiştim.

Yukardan biraz ışık sızıyordu şimdi. Beyaz tavanın yansıttığı bu ışık önümü görmeme yaradı. Her şeyi gündüz bıraktığım gibi buldum. Dolabın üstüne tırmandım, gözlerimi yandaki odaya diktim...

Isabelle de Saint-Auréol oradaydı.

Önümde, birkaç adım ötemdeydi... Arkalıksız, alçak, sevimsiz bir iskemleye oturmuştu. "Puf" derler sanırım o iskemlelere. Bu eski biçim döşenmiş odada onlardan birinin bulunması insanı biraz şaşırtıyordu; çiçek getirdiğimde, yanılmıyorsam, yoktu o orada. Mme Floche, işlemeli, büyük bir koltuğa gömülmüştü. Yuvarlak bir masanın üstündeki lâmba, doğrudan doğruya onları aydınlatıyordu. Isabelle'in sırtı bana dönüktü; öne eğilmişti,

teyzesinin dizlerine kapanmış gibi duruyordu. Önceleri yüzünü göremedim. Çok geçmeden başını kaldırdı. Onu daha yaşlı bulacağımı umuyordum; madalyondaki kıza pek benzetemedim; şüphesiz, ondan aşağı değildi güzellikte, ama bambaşka bir güzellikti bu: daha yersel, insanlaşmış bir güzellik... Minyatürdeki göksel arıklığın yerini tutkulu bir gevşeklik almış, kimbilir hangi tiksinti, ressamın aralık çizdiği dudakların diplerini buruşturmuştu. Sirtında, bol bir yol üstlüğü, görünüşe bakılırsa oldukça ucuz bir kumaştan yapılmış yağmurluğumsu bir şey vardı. Üstlüğüün etekleri toplanmış, altından, kadının, parlak kara taftadan entarisinin ucu çıkmıştı. Buruşmuş bir mendil tutan eldivensiz eli aşağı doğru sarkıyor, kumaşın karalığı üstünde, şaşılacak kadar ince, soluk görünüyordu. Başına, bağları taftadan, menevişli tüylerle süslü keçe bir başlık giymişti. Bağı üstüne dönen kapkara bir saç lülesi, kadın başını eğdiğinde, gelip şakağını örtüyordu onun. Boynuna doladığı koyu yeşil şerit de olmasaydı yas tutuyor sanırdınız. Mme Floche da, o da konuşmuyordu; yalnız, Isabelle, sağ eliyle teyzesinin elini, kolunu okuyordu. Derken onu kendine çekti, öpücüklerle boğdu.

Başını sallıyor, saçları sağa sola savruluyordu; başladığı bir tümceyi yeniden söylemişcesine:

— Her şeyi, dedi; gerçekten, her şeyi denedim; yemin ederim ki...

Yaşlı kadın, elini onun alınına koydu:

— Yemin etme, yavrucuğum, diyerek sözünü kesti; yeminsiz de inanırım sana.

İkisi de, işitilmekten korkuyorlarmışçasına, çok yavaş konuşuyorlardı.

Mme Floche doğruldu, yeğenini yavaşça itti, koltuğun iki yanına dayanarak ayağa kalktı. Mme de Saint-Auréol de kalktı; teyzesi, geçen gün Casimir'in madalyonu çıkarıp bana gösterdiği yazı masasına doğru ilerlerken, o da o yöne doğru birkaç adım attı; üstünde büyük

bir ayna bulunan bir konsolun önünde durdu. Yaşlı kadının bir çekmeceyi karıştırıyordu. O sırada aynada, boyundaki yeşil şeriti gören Isabelle çabucak, çözüp parmağına doladı onu... Mme Floche daha arkasına dönmeden, parlak şerit yok olmuştı. Isabelle düşünceli bir tavır takınmıştı; kolları sarkmış, elleri önde birbirine kavuşmuş, bakışları uzaklarda yitmişti...

Floche nine, bir elinde anahtar destesi, öbür elinde çekmecedan aldığı kâğıt parçaları, tam koltuğuna oturacağı sıra, ardında benim gizlendiğimin karşısına gelen kapı birdenbire ardına kadar açıldı, şaşkınlıktan az kaldı bağırıyordum. Eşikte, düzme bir tavırla Mme de Saint-Auréol duruyordu. Boyanmış, gösterişli, açık bir entari giymiş, kafasına da süpürge gibi, kocaman bir sorguç takmıştı. Bütün mumları yanan altı kollu büyük bir şamdanı havaya kaldırmış, taşımaya çalışıyordu. Mumlar onu titrek bir ışığa boğuyordu; yere gözyaşı gibi damlalar saçılıyordu. Gücü tükenmiş olacaktı ki, koşup şamdanı konsolun üstüne, aynanın önüne bıraktı. Sıçrayarak yerine döndü, sonra yeniden, ölçülü adımlarla ağır ağır ilerlemeye başladı. Bir elini öne uzatmış, iri yüzüklerle kaplı parmaklarını açmıştı. Odanın ortasına gelince durdu; eli hep öyle ilerde, kızına döndü; ortalığı çınlatan keskin bir sesle:

— Çekil yanımdan, nankör kız! diye haykırdı. Gözyaşlarıyla beni yumuşatamazsın artık; yüreğimin kapıları, sızlanmalarına, bir daha açılmamak üzere kapanmıştır.

Bütün bunlar bir çırpıda, o gırtlaktan gelme dümdüz çığlıkla sıralanmıştı. Bu sırada Isabelle anasının ayaklarına kapanmış, kadının eteğine yapışmıştı. Etek yukarı kalkmış, beyaz satenden iki gülünç iskarpin ortaya çıkmıştı. Kız, alnını yerdeki halıya vuruyordu. Mme de Saint-Auréol bir an bile gözlerini ona çevirmedi; sesi gibi keskin, buzlu bakışları dosdoğru ileriye bakıyordu.

— Ananın babanın yuvasına yoksulluk getirmen yetmedi mi? Daha ne istiyorsun?

Burada, birden sesi kısıldı; o zaman, koltuğuna sinmiş, tir tir titreyen Mme Floche'a döndü:

— Size gelince, dedi, gene yufka yüreklilik eder... —sonra sözüne baştan başladı—: yufka yüreklilik eder de yalvarmalarına kapılırsanız, ister bir öpücük verin, ister bir kuruş, gözümde suçlusunuz. Bütün ilişığımı keserim sizinle, ölünceye dek yüzünüze bakmam. Tanrı yalnız bırakmaz beni. Ablanız olduğumu nasıl biliyorsanız bunu da öylece bilin.

Bir oyundaydım sanki. Ama, görüldüklerini bilmeyen bu iki kukla, bu acıklı oyunu kime oynuyordu? Kızın tavırları, hareketleri de anasınınkiler kadar yapma, düzme geliyordu bana... Mme de Saint-Aur  ol tam karşıma düşüyordu. Isabelle'i ise arkadan görüyordum: yalvaran Esther gibi yere kapanmış, öyle duruyordu. Birden, ayaklarına gözüm ilişti: ayakkapları bezdendi, üstlerindeki çamura bakılmazsa, sanırım mor renkteydiler. Çorapları beyazdı. Entarisinin eteğı ıslanmış, çamurlanmış; yukarı kıvrıldığında, ucu, çorabın üstünde pis bir iz bırakmıştı... O zaman, içimden, birdenbire, kocakarının bağirtisini bastıran bir ses: bütün bu zavallı nesnelerin dile getirdiğı serüven, yoksulluk yankılandı. Hıçkırıklarımı zor tuttum. Kendi kendime, Isa evden çıkıp da bahçeden geçerken, arkasından gitmeye söz verdim.

O sırada Mme de Saint-Aur  ol, Mme Floche'un oturduğu koltuğ  a yaklaşmıştı:

— Verin bana bakayım şu paraları! Eldiveninizin içinde k  ğdın yaptığı katları görmüyor muyum? Beni k  r m   sanıyorsunuz, yoksa deli mi? şu paraları verin diyorum size! —Sonra, acıklı bir oyun oynar gibi, aldığı paraları mumlardan birinin alevine yaklaştırdı—: Yakarım hepsini de (yaktığı fil  n yoktu) gene ona vermem.

Paraları cebine soktu, gene deminki   alımlıyla:

— İyilik bilmez kız! Değ  r bilmez kız! Bileziklerimin, gerdanlıklarımın gittiğı yolu y  z  klerime de   ğret, e mi!..

Diyerek, havada duran elinin ustalıkla bir sallanışıyla, parmaklarındaki yüzüklerden birkaçını yere fırlattı. Kemiklere saldıran aç bir köpek gibi, Isabelle atılıp yakaladı onları.

— Gidin şimdi; biribirimizle alıp vereceğimiz kalmadı artık; gözüme de görünmeyin.

Sonra, masanın üstünden mum külâhını alıp şamdanın mumlarını teker teker söndürdü; çıkıp gitti.

Oda şimdi karanlıkta kalmış gibiydi. Isabelle o sırada ayağa kalkmıştı; parmaklarını şakaklarında gezdiriyor, dağılan saçlarını geriye atıyor, başlığını düzeltiyordu. Bir silkinişte, omuzlarından azıcık kaymış olan üstlüğüne yukarıya aldı. Allaha ısmarladık demek için Mme Floche'a eğildi. Sanırım, kadıncağız, ona bir şey anlatmaya çalışıyordu, ama sesi öyle kısıktı ki, ne dediğini duyamadım. Isabelle, bir tek söz söylemeksizin, yaşlı kadının titreyen ellerinden birini dudaklarına bastırdı. Bir saniye sonra, onun arkasından aralığa fırladım.

Tam merdivenden ineceğim sıra bir ses işitip durdum. Dinledim. Mlle Verdu're ün sesiydi. Isabelle'le konuşuyordu sofada; parmaklığın üstünden eğilerek baktığımda ikisini de gördüm. Olympe Verdu're elinde küçük bir fener tutuyordu.

— Onu öpmeden mi gideceksin? diyordu. — Casimir'in adına konuştuğunu anladım— Görmek istemiyor musun onu?

— Hayır, Loly; vaktim yok. Geldiğimi söylemeyin, bilmesin.

Bir sessizlik oldu, sözsüz bir oyun oynandı, anlıyamadım birden. Fener sallandı, sağa sola iri gölgeler saçtı. Mlle Verdu're ileriye, Isabelle geriye doğru birkaç adım attı; sonra seslerini duydum:

— Evet, evet; beni anarsınız onunla. Çoktandır saklıyordum. Yaşlandım artık, öyle şey benim neyime?

— Loly! Loly! Burada kalanların içinde en iyisi sizsiniz.

Mlle Verduze onu kucaklamış, göğsüne bastırıyordu:

— Zavallıcık! sırsıklam kesilmiş!

— Üstüm ıslak yalnız... bir şeyim yok. Bırak da gi-deyim çabucak.

— Hiç değilse bir şemsiye al.

— Yağmur yağıyor artık.

— Feneri...

— Ne yapayım? Araba iki adım ötede. Allaha ısmarladık.

— Haydi! Güle güle! Zavallı yavrucağ! Tanrı seni...

Gerisi bir hıçkırık içinde yitti. Mlle Verduze bir süre karanlığa eğildi durdu. Islak bir hava akımı merdiven aralığında yükseldi. Sonra, kapanan kapının itilen sürmelerini işittim.

Mlle Verduze'ün önünden geçemezdim. Mutfak kapısının anahtarını da her akşam Gratien alıyordu. Evin öbür yanında bir kapı daha vardı, oradan kolayca çıkabilirdim; ama bu yol çok uzundu. Ben oraya varmadan Isabelle çoktan arabasına binmiş olurdu! Ah! pencereyden ona seslenebilseydim... Odama koştum. Ay yeniden buluta girmişti; bir ayak sesi duyabilmek için bekledim bir süre; güçlü bir soluk yükseldi; Gratien mutfaktan içeri girerken, ağaçların fısıldaşan kımıldıkları arasından, Isabelle de Saint-Auréal'ün arabasının uzaklaştığını işittim.

VII

İyice gecikmiştim. Paris'e döndüğümde bin bir türlü kaygının ortasında buldum kendimi; böylece, düşüncelerimin yönü de değişiverdi. Serüveni yarıda bırakmış olmamın üzüntüsünü, gelecek yaz Quartfourche'a dönme kararım biraz hafifletiyordu. Gitgide bütün bunları unutmaya başlamıştım. Ocak sonlarına doğru çifte bir ölüm haberi aldım: Floche'lar, sönmek üzere olan tatlı soluklarını, birkaç gün arayla, Tanrı'ya yollamışlar. Mektubun

zarfındaki yazı Mlle Verdure'ündü; ama üzüntümü, baş sağlığı dileklerimi beylik sözlerle Casimir'e bildirdim ben. İki hafta sonra şu mektubu aldım:

Sayın bay Gérard,

(Oğlan bir türlü beni soyadıyla çağırmaya alışamamıştı.

— Adınız ne sizin? diye sormuştu bir gün; birlikte dolaşıyorduk; tam da o gün ona sen demeye başlamıştım.

— Biliyorsun ya, Casimir! Benim adım M. Lacase.

— Yok! Bunu değil, ötekini soruyorum? demişti.)

Ne iyi ettiniz de yazdınız bana, ne iyi ettiniz de yazdınız. Quartfourche artık çok sıkıcı. Büyük annem perşembe günü hastalandı, odasından çıkamıyordu; bunun üzerine annem Quartfourche'a geldi, o gelince keşiş gitti, Breuil'e papaz olmuş. İşte bundan sonra öldü teyzemle eniştem. Önce eniştem öldü, sizi çok severdi o; sonra da teyzem... Teyzem üç gün hasta yattı. Annem burada değildi. Benimle Loly, bir de Gratien'in karısı Delphine vardı yalnız. Delphine çok seviyor beni. Çok üzülürük, teyzem benden ayrılmak istemiyordu ama ayrılmak zorunda kaldı. Şimdi Delphine'in odasının yanında yatıyorum ben. Loly Orne'a gitti, ağabeyi çağırmış. Gratien de bana karşı çok iyi davranıyor. Çelik daldırmasını, aşı yapmasını öğretti, öyle eğlenceli ki; sonra, ağaçların kesilmesine de yardım ediyorum.

Biliyor musunuz? Küçük bir kâğıtta verilmiş bir sözünüz vardı. Unutun onu artık. Burada size bakacak kimse kalmadı. Yeniden görüşemeyeceğimiz için çok üzüliyorum, çünkü çok seviyordum sizi, unutmayacağım ama.

Küçük dostunuz,

CASIMIR

M. Floche'la Mme Floche'un ölümüne pek aldırmamıştım ama, şu beceriksizce yazılmış yalın mektup sarstı beni. O sıralarda boş değildim, ama paskalya tatilinde Quart-

fourche'a kadar uzanıp, olanı biteni iyice anlamayı aklıma koydum. Orada kalıp kalamamamın da önemi yoktu. Pont-l'Eveque'de inecek, bir araba tutacaktım. Casimir'e karşı duyduğum büyük acıma kadar, esrarlı Isabelle'i yeniden görebilme düşüncesinin de beni oraya çektiğini, bilmem ayrıca söylemem gerekir mi? Mektupta içinden çıkamadığım birtakım yerler vardı, olayları biribirine bağlayamıyordum... Kocakarının başına gelenler, Isabelle'in Quartfourche'a dönüşü, keşişin gidişi, Floche'ların ölümü, o sırada yeğenlerinin orada olmayışı, Mlle Verduze'ün gidişi... Bütün bunlar gelişigüzel ardarda sıralanan olaylar mıydı, yoksa aralarında bir bağ mı aramak gerekiyordu? Casimir'den bir şey öğrenemeyeceğim gibi keşiş de bana bir şey söylemek istemezdi. Nisanı beklemek zorundaydım. Özgürlüğe kavuştuğumun ikinci günü yola çıktım.

Breuil durağında keşiş Santal'i gördüm, trene binmeye hazırlanıyordu; seslendim.

— Bakıyorum, gene buradasınız, dedi.

— Doğrusu, bu kadar tez döneceğimi ben de sanmıyordum.

Bulunduğum bölmeye geldi. Yalnızdık.

— Sizden sonra çok şey değişti.

— Evet, Breuil papazlığına atanmışsınız; öğrendim.

— Bunun sözünü etmiyelim, diyerek tanıdık bir hareketle elini uzattı. Bir mektup mu aldınız?

— Öyle! İlk isim öğrencinize baş sağlığı dilemek oldu; ne biliyorsam ondan öğrendim sonra; ama pek çok şey de söylemedi. Az kaldı size yazıyordum, sormak istediklerim vardı.

— Yazsaydınız.

Gülerek:

— İstemiye istemiye karşılık vereceğinizi düşündüm, dedim.

Ama Quartfourche'daki çekingenliğinden sıyrılmış olan keşiş konuşmaya istekli görünüyordu.

— Olanları bir bilseniz, dedi, içiniz parçalanır: Bütün yollar oradan geçecek!..

Önce anlamadım ne dediğini, sonra Casimir'in söyledikleri aklıma geldi: "Ağaçların kesilmesine yardım ediyorum..."

Saf saf sordum:

— Niye ama?

— Niye mi? İki gözüm, siz gidin de alacaklılara sorun onu. Daha doğrusu, onların işi de değil bu, bilmiyorlar bile yapılanları. Bütün mal tutuda. Mlle de Saint-Auréal ne kaçırabilirse onu kurtarmaya bakıyor.

— Orada mı o?

— Sanki bilmiyordunuz, değil mi?

— Düşünüyordum; mektuptaki sözlerden bu çıkıyordu...

— O geldiğinden beri her şey tersine döndü ya!

Bir an duraladı; ama bu kez, konuşma isteğinden kendini kurtaramadı. Sormamı beklemiyordu artık; ben de susmayı daha akıllıca buluyordum. Başladı anlatmaya:

— Annesine inme indiğini nasıl öğrendi? Bir türlü anlıyamıyorum. Kadıncağızın koltuğundan kalkamadığını duyar duymaz, kapmış çantasını; çıkageldi. Mme Floche çekindi onu kapı dışarı etmekten; bunun üzerine ben de oradan ayrıldım.

— Casimir'i öylece bırakıvermişsiniz; çok yazık!

— Olabilir; ama o türlü bir kadının yanında duramazdım... Unuttum, siz ona söz söyletmezsiniz!..

— Gene de söyletmem, papaz efendi.

— Öyle olsun. Mlle Verdure de ona toz kondurmazdı. Efendilerinin ölüsünü görene kadar da bundan vazgeçmedi.

Quartfourche'dayken, sözlerini donattığı o yapma incelikten keşişin iyice sıyrılmış olmasına şaştım; daha şimdiden, Normandiya köylerindeki papazların konuşmasını, tavırlarını benimsemişti. Kaldığı yerden devam etti:

-- Yalnız, ikisinin birden böyle ölüvermeleri ona da biraz yabansı göründü.

— Yoksa ?

— Bilmiyorum.

Eski bir alışkanlıkla üst dudağını şişirdi, sonra hemen atıldı:

— Ama oralarda kimsenin dili durmuyor ki! Her şeyin yeğen hanıma kalmasını bir türlü beğenemiyorlar. Görüyorsunuz işte, Verdure de alıp başını gitmeyi daha uygun buldu.

— Casimir'in yanında kim var şimdi ?

— Oh! Ne ise, anasının oğluna yâr olamayacağını anlamışsınız. Çocuk bütün gününü Chointreul'lerde geçiriyor; tanırırsınız: Bahçıvanla karısı...

— Gratien mi ?

— Evet, Gratien; korudaki ağaçların kesilmesine karşı durmak isteyen Gratien. Ama onun da elinden bir şey gelmedi. Yoksulluk bir kere çökmüyegörsün.

— Floche'lar parasız değillerdi ki.

— Hepsi tükendi, hem de daha ilk günden, iki gözüm. Quartfourche'daki üç çiftliğin ikisi M. Floche'undu; onlar, çoktan, çiftçilere satıldı. Üçüncüsü, Fonds'daki küçük çiftlik Mme de Saint-Auréol'ün üstünde; işletilmiyor o da, bakımıyla Gratien uğraşüyor. Ama yakında, kalanlarla birlikte orası da satılır gider.

— Quartfourche satılığa mı çıkarılacak ?

— Açık arttırmayla. Ama yaz sonundan önce olmaz bu iş. Arada da küçük hanım yapacağını yapıyor. Bir gün önüne geçseler bile, ağaçların yarısı gittikten sonra neye yarar...

— Satmaya hakkı yoksa nasıl oluyor da alıcı buluyor ?

— Daha pek toysunuz. Ucuz verdiniz mi her zaman alıcı bulursunuz.

— Bir icra memuru bunun önüne geçebilir.

— Alacaklıların işlerine bakan adam icra memuruy-

la anlaşmış; orada kalıyor, —kulağıma eğildi— her şeyi bilmek istiyorsanız söyleyeyim: Küçük hanım onunla ya-tıyor.

Son söylediğine aldırmamış gibi sordum:

— M. Floche'un kitapları, kâğıtları ne olacak?

— Şatodaki eşyayla birlikte yakında satılacaklar; daha doğrusu, her şeye el konduğundan, satıya çıkarılacaklar. Neyse ki, oradakilerden kimse kitapların değerini bilmiyor; yoksa ortalıkta bir teki bile kalmazdı.

— Ya biri çıkar da...

— Korkmayın, şimdi her yer mühürlü; ancak sayım için açılacak.

— Bütün bunlara baronun karısı ne diyor?

— Onun bir şey anladığı yok; yemeği odasına geliyor; yalnız kızının orada olduğunu bilmiyor.

— Baronun sözünü etmiyorsunuz?

— Caen'da bir düşkünler evine yerleştirmiştik onu; üç hafta önce öldü.

Pont-l'Évêque'e varmıştık. Keşiş Santal, bana yatacak bir yerle, araba kiralyan birini salık verdi, onu karışlamaya gelmiş olan papazla birlikte uzaklaştı gitti.

Tuttuğum araba ertesi sabah Quartfourche'a, korunun önüne bıraktı beni; iki saate kadar almaya gelecekti; o arada atlar çiftliklerden birinin ahırında dinleneceklerdi.

Korunun kapısını ardına kadar açık buldum; gelip geçen arabalar toprak yolu iyiden iyiye bozmuştu. Korkunç bir talanla karşılaşacağımı umuyordum, onun için, biraz ötede, artık pek iyi tanıdığım "yaprakları şeftalininkine benzeyen kayın ağacı"nın tomurcuklandığını görünce hem şaşırdım, hem sevindim. Ama, tahtasının değersizliği yüzünden hayatta kaldığını düşünmedim. İlerledikçe anladım, en güzel ağaçları baltalar götürmüştü. Koruya dalmadan önce, Isabelle'in mektubunu bulduğum küçük köşkü görmek istedim; ama kapının kırık kilidi üstüne bir

asma kilit asılmıştı. (Sonradan öğrendim: Oduncular araçlarını, giyeceklerini orada bırakıyorlarmış). Şatoya yöneldim. İki yanı alçak çalılarla kaplı, dosdoğru uzanan bir yolda yürüyordum. Bu yol, şatonun önüne değil, arkasına çıkıyordu; mutfığa gidiliyordu oradan. Mutfığın hemen karşısında sebze bahçesinin parmaklığı başlıyordu. Daha epeyi uzaktaydım, sebzelerin arasında Grattien'in çıktığını gördüm, kolunda bir sepet vardı; o da beni gördü, ama önce tanıyamadı; seslendim, yanıma geldi, selâmsız sabahsız:

— Doğrusu, kimse sizi bu saatte beklemiyordu, monsieur Lacase! dedi.

Karşımda durmuş, orada bulunuşumun verdiği şaşkınlığı gizlemeksizin başını sallıyor, yüzüme bakıyordu. Arkadan, daha tatlı bir sesle:

— Ne de olsa, küçük sizi gördüğüne sevinecektir, diye ekledi.

Konuşmadan, mutfığa doğru birkaç adım attık; bana beklememi işaret etti, gitti, sepetini bıraktı.

Döndüğünde, daha uygar bir tavırla sordu:

— Quartfourche'da olup bitenleri görmeye geldiniz, demek?

— Ama gördüklerim burada hiç de iyi şeyler geçmediğini gösteriyor.

Baktım, çenesi titriyordu; karşılık vermedi; sonra birden kolumu tuttu, salonun balkonunun önünde uzanan çimenliğe götürdü beni. Orada, güzün yağmurdan kaçıp altına sığındığım koça bir meşenin ölüsü yatıyordu: Ağacı devirmeden önce kestikleri dalları, kırıp onun çevresine yığmışlardı.

— Böyle bir ağaç ne eder, biliyor musunuz? Tam on iki pistoles. Onlar ne veriyor, biliyor musunuz? Buna da, ötekilere de... Yüz sonus.

Burada on franc's'lık sikkelere pistoles dendiğini bilmiyordum; ama bilgi istemenin sırası değildi şimdi. Grattien'in sesi boğuk boğuk çıkıyordu. Ona döndüm; elinin

tersiyle yüzündeki teri ya da gözyaşını sildi, sonra yumruklarını sıkarak:

— Haydutlar! diye haykırdı. Haydutlar! Baltalarının, nacaklarının sesini duyunca deli oluyorum; her vuruşta aklımı başımdan alıyorlar; yetişin! Hırsız var! diye bağırmak istiyorum. Öldürmek istiyorum onları. İki gün önce, günün yarısını bodrumda geçirdim; seslerini daha az işitiyordum.. Başlangıçta, çalışmaları eğlendiriyordu küçüğü; ağacı devirecekleri zaman, ipi çekmek için onu da çağırıyorlardı. Soyguncular böylece gitgide şatoya yaklaştıkça, o da bu işi daha az eğlenceli bulmaya başladı. “Dokunmayın buna! Kesmeyin onu!” diye onlara yalvarıyordu. “Yavrum, dedim, senin için bırakmıyorlar ki bıraktıklarını.” Bundan sonra Quartfourche’da kalamıyacağını da söyledim. Ama daha pek ufak; hiçbir şeyin, artık kendinin olmadığını anlıyamıyor. Bizi küçük çiftlikten çıkarmasalar onu yanıma alır bakarım. Ama kimbilir orayı kim satın alacak; yerimize de soysuzun birini koyarlar şüphesiz! Görüyorsunuz, daha pek yaşlı sayılmam ama; inanın, bütün bunları görmektense ölmek yeğdi benim için.

— Şatoda kim var şimdi?

— Bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Küçük, yemeklerini bizimle birlikte mutfakta yiyor, böylesi daha iyi. Mme odasından çıkmıyor artık, çıkmaması da onun yararına.. Yemeklerini Delphine götürüyor; görmek istemediği kimselerle karşılaşmamak için arka merdivenden inip çıkıyor. Ötekilerin işlerini gören biri var, ama, konuşmuyoruz onunla.

— Şatonun eşyası yakında satıya çıkarılmayacak mı?

— O zaman Mme’ı çiftliğe götürür, şatoyla birlikte çiftlik de satılana kadar orada kalırız.

— Ya kızı? Duraladım, çünkü onu nasıl adlandıracağımı bilemiyordum... Mademoiselle ne olacak?

— Canı nereye isterse oraya gitsin, ama bize yanasın. Başımıza ne geldiyse hep onun yüzündendir.

Titreyen sesinde öyle bir kızgınlık saklıydı ki, efendilerinin onurunu korumak için adam öldürmeyi nasıl göze aldığını o zaman anladım.

— Şatoda mı şimdi?

— Bu saatte koruda dolaşıyordur. Ona göre hava hoş; odunculara bakıyor; kimi gün, utanmadan onlarla konuştuğu bile oluyor. Ama yağmur yağdığında odasından çıkmaz; şu köşedeki oda işte; camın önüne dikilir, bahçeye bakar. Adamı şimdi Lisieux'de olmasaydı böyle çıkıp dolaşmazdım ben de! Görüyor musunuz? Ne insanlar içinde kaldık! Monsieur Lacase! Zavallı efendilerimiz gelip de bunları görselerdi, bir an önce, yattıkları yere dönmeye bakarlardı.

— Casimir orada mı?

— Sanırım o da koruda dolaşıyordur. İsterseniz çağırayım.

— Hayır, bulurum ben onu. Hoşça kalın. Gitmeden, Delphine'i de, sizi de görürüm gene.

Oduncuların yaptığı yıkım, her şeyin yeniden yaşamaya yöneldiği bu mevsimde, olduğundan daha korkunç görünüyordu. Isınan hava, dalları kabartmış, tomurcukları patlatmıştı; kesilen her dal ağlıyordu. Ağır ağır ilerliyordum. Üzgün olmaktan çok, ortalığın acıklı görünümüyle coşmuş, ölen ağaçlardan, işlenen topraktan yükselen keskin bitkisel kokuyla kendimden geçmiştim. İlk yazın yeniliğiyle bu ölümlerin arasındaki çatışmayı belli belirsiz duyuyordum; koru, şimdi, ölümü de dirimi de parlatan, aydınlatan ışığa daha çok açıktı. Ama uzaktan, bal-taların acıklı türküsü, havayı ölümsü bir ağırlıkla dolduruyor; gizlice, yüreğimin sevinçli çarpıntısına eşlik ediyordu. Yanıma aldığım, ama kullanmamaya kendi kendime söz verdiğim o eski aşk mektubunu arasına yüreğime bastırıyordum; yakıyordu orasını. Hiçbir şey bugün bana engel olamaz, diye söyleniyor; Isabelle'i düşündüğümde adımlarımın nasıl sıklaştığını duyunca gülümsüyordum. Ortalığın güzelliğine yağmanın kattığı yabanıl hava öyle

güçlü bir dirilikle o güzelliğin tadını arttırıyordu ki, şaşıyordum; şaşıyordum, keşişin söylediği kötü sözler beni Isabelle'den çözeceğine, onunla ilgili her yeni şeyi öğrenişimde, isteğimi gizliden gizliye daha çok kamçılıyordu. Karanlık anılarla dolu bu yerlere onu bağlayan neydi? Quartfourche satıldığında eline ne bir şey geçecek, ne de bir şey kalacaktı, biliyordum. Niye kaçıp gitmiyordu buradan? Bu akşam, arabama alıp götürmeyi tasarladım onu. Adımlarım sıklaşmıştı, neredeyse koşuyordum; birden, uzakta onu gördüm. Oydu, yanılmıyordum; kararlar içindeydi, başı açıktı, yolun üstüne devrilmiş bir ağaç kütüğüne oturmuştu. Yüreğim öyle hızlı çarpıyordu ki, bir süre durmak zorunda kaldım; sonra, gezintiye çıkmış ilgisiz bir insan gibi sessizce, ağır ağır ona doğru ilerledim.

— Affedersiniz, madame... burası Quartfourche, değil mi?

Yanında, kütüğün üstünde, içi makaralar, dikişle ilgili nesneler, katlanmış, çözülmüş bez parçalarıyla dolu küçük bir sepet duruyordu. Elinde tuttuğu, keçeden yapılmış eski bir başlığı o bez parçalarıyla süslemeye çalışıyordu. Başlıktan sökülüp atılmışa benzeyen yeşil bir şerit yerlerde sürünüyordu... Kısacık, kara bir üstlük vardı omuzlarında, yakasını da bir çengelli iğneyle tutturmuştu; başını kaldırdığında gözüme ilişti. Beni uzaktan görmüş olmalıydı ki, sesim onu ürkütmedi.

— Satın mı almak istiyordunuz? dedi. Bu sesi unutmamıştım; yüreğim hopladı.

Açık alnı öyle güzeldi ki!..

— Yok! Gezmek istedim yalnız. Demir kapı açıktı, girip çıkanlar da gördüm. İçeri girmekle saygısızlık mı ettim yoksa?

Derin derin içini çekti:

— Şimdi kim isterse girebilir, dedi. Sonra, artık bizimize söyleyeceğimiz kalmadı gibilerden başını eğip işine koyuldu.

Ne söyleyeceğimi bilemiyordum; bu belki de son kar-

şılaşmamız, son görüşmemiz olacaktı, birdenbire söze girmek istemediğimden, dikkatli davranmaya çalışıyordum. Kafam, yüreğim bekleyişle, sormaya çekindiğim sorularla dolu; sıkıntı içinde, ama saygısızca onun önünde duruyor; elimdeki değneğin ucuyla, beceriksizce yerdeki yongaları dürtüklüyordum. Sonunda, gözlerini kaldırdı, yüzüme baktı. Kahkahalarını koyuverecek sandım. Gülmedi; yalnız, uzun saçlarım, o zamanlar giydiğim biçimsiz şapka, hiçbir işle uğraşmadığımı belli eden görünüşüm dikkatini çekmiş olmalıydı ki,

— Sanatçı mısınız? diye sordu.

Gülümsiyerek:

— Ne yazık ki, hayır, diye karşılık verdim; ama sanatçı olmasam da şirden tad almayı bilirim.

Yüzüne bakamıyor, böyle iken bile bakışlarımın onu kucakladığını duyuyordum. Sözlerimizin sinsî bayağılığı bana utanç veriyordu; şimdi bile onları anlatmak güç geliyor...

— Bu kuru ne güzel! diye mırıldandım.

Konuşmaya can atıyor, ama tıpkı benim gibi, söze nereden başlayacağını bilemiyormuş o da. Başladı anlatmaya: Titreyen, kış uykusundan daha sıyrılmıyan bu korunun güzün ne olabileceğini şimdiden düşünemeyeceğimi söyledi. Daha doğrusu, ne olurdu! diye sözlerini düzeltti. Oduncuların bu korkunç savaşımdan sonra bir şey kalır mı artık!..

— Onlara engel olunamaz mı? diye haykırdım.

Omuzlarını kaldırdı; alayla, ama acı acı:

— Engel olmak mı? dedi.

Elindeki partial keçe başlığı havaya kaldırmış, içinde bulunduğu sıkıntıyı belirtmek için bana gösteriyor sandım; oysa giyecekmiş. Başına oturttu, geriye itti, alnını açık bıraktı. Sonra bez parçalarını toplamaya başladı, sözde gitmeye hazırlanıyordu. Eğildim, yerden yeşil şeridi alıp ona uzattım. Almadı.

-- Ne yapayım artık onu? dedi. Görüyorsunuz, yas-tayım.

O zaman, M. Floche'la Mme Floche'un, sonra baro-nun ölümüne ne kadar üzüldüğümü söyledim; yakınlarını tanıdığımı öğrenince şaşırmıştı; bunun üzerine, geçen Ekim ayında burada onlarla birlikte on iki gün geçirdi-ğimi açıkladım.

Birden, sert sert:

-- Öyle ise, az önce niye nerede olduğunuzu bilmez-miş gibi davranıyordunuz? diye sordu.

-- Başka türlü sizinle nasıl konuşabilirdim? dedim. Sonra, pek açılmadan, onu görmek ümidiyle günden güne beni Quartfourche'a bağlayan önüne geçilmez merakı, son-ra da, onu görmeden (gizlice gözetlediğim gecenin sözünü etmedim ama) Paris'e dönmek zorunda kaldığım için duyduğum üzüntüyü anlattım.

-- Beni tanımayı niçin bu kadar istiyordunuz?

Gitmekten vazgeçmişe benziyordu. Koca bir dal yı-ğınını onun karşısına çekip üstüne oturdum; ama ondan daha alçakta kalmıştım, yüzünü görebilmek için başımı kaldırmam gerekiyordu. Bir çocuk gibi, bez parçalarını yumak yapmakla uğraşıyordu, bakışlarını yakalayamıyordum. Resminden söz ettim, çok sevdiğim bu minyatürün ne olduğunu sordum, bilmiyormuş.

-- Şüphesiz, mühürler açıldığında ortaya çıkar o da... Ötekilerle birlikte satışa konur, dedi; güldü. Gülüşünün soğukluğu içimi parçaladı. O kadar istiyorsanız, birkaç sous'ya alabilirsiniz onu.

Yalnız anlatımında birdenbirelik bulunan, varlığıysa çoktan beri içimde olan bir duyguyu önemsemediği için üzüldüğümü söyledim; ama söylediklerimi duymuyor, be-ni artık dinlemek istemiyor gibiydi. Vakit geçiyordu. Ses-sizliğinin hakkından gelebilecek bir şey yok muydu ya-nımda? Ateş dolu mektup parmaklarımın altında ürperi-yordu. Gonfreville'lerle eski bir hısımlık öyküsü uydur-muş, böylece, dolambaçlı bir yoldan onu konuşturmayı ta-

sarlamıştım; ama şimdi bu yalanın saçmalığını iyiden iyiye görüyordum. Mektubun, nasıl esrarlı bir düzgelikle elime geçtiğini anlatmayı daha doğru buldum, sonra çıkarıp ona uzattım.

— Yalnız, yırtmayın bu kâğıdı, madame! Yalvarırım size, yırtmayın! Bana geri verin onu...

Yüzü kireç gibi kesildi, mektup bir süre dizlerinin üstünde öylece, açık durdu kaldı, bakışları bulanmıştı, kırpiklerini kırıştırıyordu, mırıldandı:

— Nasıl oldu da unuttum onu almayı? Nasıl oldu da unuttum?

— Eline geçtiğini, gelip, oradan aldığını sanmışsınızdır...

Beni dinlediği yoktu. Mektuba uzandım, ama hareketimi yanlış yorumladı. Elimi sertçe iterek:

— Bırakın beni! diye haykırdı. Kalktı, kaçıp gitmek istedi. Önünde diz çöküp onu durdurdum.

— Benden çekinmeyin, madame; görüyorsunuz, size ne kötülüğüm dokunabilir? diye yalvardım. Yerine oturduğu, daha doğrusu, ayakta duracak gücü kalmadığından, oraya yığıldığında: Elimde olmadan gizliliğine girdiğim için bana kızmamasını söyledim; yakınlığıma güvenmesini, bağlanmasını diledim; ona ihanet etmiyeceğime de and içtim. Artık beni gerçek bir dost sayabilir, her şeyini çekinmeden söyleyebilirdi.

Döktüğüm gözyaşları, sanırım, sözlerimden daha etkili oluyordu.

— Biliyorum, dedim. O akşam, ölüm, sevgilinizi elinizden aldı, biliyorum. Ama bu acıyı nasıl öğrendiniz? Birlikte kaçmaya hazırlandığınız, onu beklediğiniz o gece ne düşünüyordunuz? Gelmediğini görünce ne yaptınız?

Bitkin bir sesle:

— Her şeyi bildiğinize göre bunu da bilmelisiniz, dedi; onu beklemiyordum, Gratien'e uyanık bulunmasını söylemiştim daha önce.

Birdenbire korkunç gerçeği kavradım, ağzımdan, bir çığlık gibi şu sözler döküldü:

— Nasıl? Onu siz mi öldürttünüz?

Bunun üzerine ellerini yüzüne kapayıp katıla katıla ağlamaya başladı. Mektup yere düştü, sepet yuvarlandı, içindekiler saçıldı. Uzandım, bir elini avuçlarımın arasına almak istedim.

— Bırakın beni! diye haykırdı. Anlayışsız, kaba bir insansınız siz.

Ağzımdan kaçırduğım o söz, güvenini kırıvermişti; uzaklaşmış, yabancılaşmıştı şimdi. Ama yerimden kalkmadım, her şeyi öğrenmeden de kalkmıyacaktım. Derken, hıçkırıkları duruldu. Tatlılıkla, ona: Susmaması gerektiğini, sözlerini yarıda bırakırsa suçlu kalacağını, ama gerçeği olduğu gibi anlatırsa gözümdeki değerini yitirmeyeceğini, yalnız sessizliğine dayanamayacağımı söyledim. Dirsekleri dizlerinde, yüzü avuçlarına gömülü, bana şunları anlattı:

Kaçacağından bir önceki gece, yatmadan, sevginin verdiği coşkunlukla o mektubu yazıp ertesi sabah köşke götürmüş; yalnız Blaise de Gonfreville'in bildiği o gizli yere saklamış. Çokgeçmeden, sevgilisinin gelip onu oradan alacağını biliyormuş. Ama şatoya dönüp de, kendini, bir daha görmeyeceği odasında yalnız bulunca, içini, anlatılmaz bir sıkıntı kaplamış; yabanıl bir güçle tanımak istediği özgürlükten, beklediği sevgiliden, kendinden, yapmaya kalkıştığı şeyden korkmuş... Evet, kararı verilmiş, kaygıları içe itilmiş, utanması bir yana atılmış, artık onu tutacak hiçbir şey kalmamışken, kaçması için açılmış kapının önünde, birdenbire güçsüzlüğünü duymuş. Tasarısından iğrenmiş, utanmış. Koşmuş, Gratien'e, baron de Gonfreville'in bu gece kendisini kaçırmaya geleceğini, gün batmadan önce demir kapının yanındaki köşkün çevresinde onu bulabileceğini, oraya yaklaşmasına engel olmasını söylemiş.

Bunun yerine, niye gidip mektubu oradan almamış,

sevgilisine de, böyle delice bir işten vazgeçmesini öğütliyen başka bir mektup bırakmamıştı? Şaşıyordum. Ama, sorduğum sorulara karşılık vermekten kaçınıyor; ağlaya ağlaya, durmadan, onu anlıyamıyacağımı bildiğini, kendinin de, duyduklarını bundan başka türlü anlatamayacağını söylüyordu. Ne sevgiliyle gitmek, ne de onu vazgeçirmek elinde değilmiş o zaman; korkudan eli ayağı öylesine kesilmişmiş ki, köşke dönebilmesi gücünün dışındaymış; hem kuşkulanan büyükleri, günün o saatinde dışarı çıkmasına engel olurlarmış, bu yüzden Gratien'e başvurmak zorunda kalmış.

— Çılgınca sayıklamalarımı bu kadar önem vereceğini nereden bileyim? Onu oradan uzaklaştırır, diye düşünmüştüm ben... Bir saat sonra, demir kapı yönünden gelen bir tüfek sesi yüreğimi hoplattı; ama düşüncem, karşılaşmaktan kaçındığım korkunç sanıdan çevirdi beni. Gratien'le konuştuktan sonra bir yük kalkmıştı üzerimden, bayağı seviniyordum... Ama gece ilerleyip de kaçmayı tasarladığım saat yaklaştıkça, elimde olmadan ummaya, beklemeye başladım; daha doğrusu, yalancı olduğumu bildiğim bir çeşit güven karışıyordu ümitsizliğime. Bir anlık irkilme, bir anlık korku, daldığım uzun düşü birdenbire yıkmıştı; ama anlıyamıyordum; daha uyanmamıştım o düştten. Evet, her çıtırtıya kulak vererek, her gölgeden sakınarak, tıpkı düşteymişim gibi bahçeye indim; bekledim gene...

Yeniden hıçkırmaya başladı:

— Hayır, beklemiyordum artık; kendimi aldatmaya çalışıyordum; kendime acıdığımдан beklediğime kanmaya çabalıyordum. Çimenlere karşı, merdivenin en alt basamağına oturmuştum; yüreğim kupkuruydu, ağlıyamıyordum. Ne kim olduğumu, ne nerede bulunduğumu, ne de ne yaptığımı biliyordum. Az önce çimenleri aydınlatan ay görünmüyordu artık. Birden ürperdim, bu ürperişin beni

öldüresiyle sarmasını diledim. Ertesi günü yatağa düştüm; çağrılan hekim, anneme, gebe olduğumu söyledi.

Biraz durdu.

— Bilmek istediklerinizi biliyorsunuz artık, dedi. Bundan sonra anlatacaklarım başka bir kadının öyküsüdür, madalyondaki Isabelle'i bulamazsınız orada.

Düşlerimdeki Isabelle'i de bulmakta güçlük çekiyordum. Öyküsünü ünlemlerle kesiyor, kara bahtına yanıyordu. Bu dünyada şiire, duyguya yer olmadığını söylüyordu. Sesinin ezgisinde içten gelen sıcak titreyişler bulamadığım için üzüldüm. Bütün yakınması kendineydi. Sevğiden anladığı bu mu? diye düşündüm...

Kalktım, devrilen sepetten yere saçılan bir sürü ufak tefeği topladım. Sormak istediğim bir şey kalmamıştı artık ondan; kişiliği, yaşayışı birdenbire önemini yitirmişti gözümde; içyüzünü öğrenmek için kırdığı oyuncağın karşısında duran bir çocuk gibiydim. Daha geçmemiş olan güzelliği, az önce, göz kapaklarının beni ürperten kösnül çırpınışı bile artık içimde bir istek uyandırmıyordu. Yoksulluğundan söz ediyorduk, ne yapmayı tasarladığını sordum.

— Ders vermeye çalışacağım, dedi; piyano ya da şarkı dersi. Çok iyi bir yol bilirim bunun için.

— Demek, şarkı da söylersiniz?

— Evet; hem de piyano çalarım. Bir zamanlar çok çalıştım. Thalberg'in öğrencisiydim... Şiiri de çok severim.

Karşılık vermediğimi görünce:

— Siz bütün şiirleri ezbere biliyorsunuzdur, değil mi? Ne olur, bana okusanıza biraz.

Bu bayağılık karşısında duyduğum iğrenti, tiksinti, içimden sevgiyi büsbütün koparıp atmıştı. Yanından bir an önce uzaklaşmak için ayağa kalktım.

— Ne o? Gidiyor musunuz?

— Düşünün, gitmem, sizce de daha doğru olmaz mı? Geçen güz, yakınlarınızın yanındayken, Quartfourche'un

uyuşukluğu içinde kendimden geçmiş, bir düşe vurulmuşum; uyandım şimdi. Bunu böyle bilin. Allaha ısmarladık.

Yolun kıvrılan ucunda, topallıyan küçük bir şey belirdi.

— Casimir, sanırım oradaki. Beni gördüğüne sevinecektir.

— Geliyor. Bekleyin.

— Bırakın da yanına gideyim. Beni sizinle bir arada görmekten sıkılır belki. Özür dilerim... diyerek, en elverişsiz bir biçimde ayrılık törenine son verdim; onu saygıyla selâmlayıp yürüdüm.

Isabelle de Saint-Auréol'ü bir daha görmedim; onunla ilgili bir şey işitmedim. Yalnız, güz başında Quartfource'a döndüğümde, Gratien'den duydum: Eşyanın satışa çıkarılmasından bir gün önce, iş adamı onu bırakmış, bir arabacıyla kaçmış o da.

Bilgece:

— Görüyorsunuz ya, monsieur Lacase, dedi; tek duramadı bir türlü, her zaman birini buldu.

Quartfource kitaplığı yaz ortasında satılmış. Önce den o kadar söylediysem de, bana satış gününü bildiren olmadı. Satışa bakması için getirtilen Caen'daki kitapçı da ne beni, ne başka kitapseverleri çağırmayı, sanırım aklından bile geçirmemiştir. Sonradan duydum, duyunca da, hem şaşırdım, hem üzüldüm: O ünlü İncil yetmiş francs'a oradaki kitapçılardan birine satılmış, az sonra da üç francs'a bir başkası almış ondan; ama alanın kim olduğunu öğrenemedim. XVII nci yüzyıldan kalma yazmalara gelince: Onlar satışta ayrıca belirtilmemiş bile, eski kâğıt diye verilmiş.

Hiç değilse eşyanın satışında bulunmak istiyordum, Floche'ları anmak için ufak tefek birkaç şey almayı tasarlamaştım; ama çok geç bildirdiler onun da gününü; Pont-l'Evêque'e vardığımda şatoyla çiftlikler satılıyordu.

Böyle şeylerin alım-satımıyla uğraşan Moser-Schmidt, Quartfourche'u pek az bir parayla kapattı. Koruyu otlak yapmayı düşünüyordu; o sırada bir Amerikalı ondan satın aldı orasını; ama neden aldı bilemiyorum, çünkü bir daha uğramadı buraya; koru da şato da gördüğünüz gibi kaldı işte.

Pek param yoktu o zamanlar, satışta ancak meraklı gibi bulunacaktım. Ama sabahleyin Casimir'i görmüştüm; arttırmayı dinlerken bu çocuğun yalnızlığını düşünüyordum; içimde öyle bir acı duydum ki, Gratien'in kalmak istediği çiftlikte, ikisinin de bir arada yaşamasını sağlama-ya karar verdim. Oranın şimdi benim olduğunu bilmiyor muydunuz? Ne yaptığımı düşünmeden arttırmaya katıldım; çılgınlıktı bu; ama zavallı çocuğun acı sevinci bunu kat kat ödedi...

Paskalya, sonra da yaz tatillerini o küçük çiftlikte Gratien'le Casimir'in yanında geçirdim. Koca Mme de Saint-Aur  l yaşıyordu daha; en iyi odayı ona bırakmaya çalışmıştık; bunamıştı artık; bununla birlikte tanıdı beni; iyi kötü, adımı da buldu çıkardı. Beni ilk gördüğünde:

— Ne sevindim, monsieur de Las Cases! Bilseniz, ne sevindim, diye söylendi.

Oraya yalnız onu görmek için geldiğimi sanmış, hoşuna gittiğinden, buna inandırmıştı kendini. Bir sır verir gibi kulağıma eğilip:

— Şatoyu onarıyorlar. Çok güzel olacak! diyordu. Böylece, yoksulluğunun sebebini bana, ya da kendine açıklamak istiyordu.

Eşyanın satılacağı gün, önce, arkalıklı koltuğuyla birlikte, salının önündeki sahanlığa çıkarmışlar onu. İcra memurunu, yapılacak işlere bakmak için özel olarak Paris'ten gelmiş ünlü bir mimar diye tanıtmışlar (hoşuna giden her şeye kolayca inanıyormuş). Sonra, Gratien'le Casimir, Delphine'le birlikte, bir daha içinden çıkmıyacağı bu odaya getirmişler onu.     yıla yakın orada yaşadı.

  ftliğimde geçirdiğim ilk yaz tanıdım B... leri, son-

ra büyük kızlariyle evlendim. Kaynatamla kaynanamın ölümünden beri bizim olan R... gördüğünüz gibi, Quart-fourche'tan pek de uzak değildir. Yılda iki üç kere Gratien'le Casimir'i görmeye giderim. Topraklarına çok iyi bakarlar; kazandıklarıyle, zamanı geldi mi çiftliğin kirasını öderler. Sizden ayrıldıktan sonra işte oraya gittim.

Gérard sözlerini bitirdiğinde, gece epeyi ilerlemişti. Ama Jammes, yatmadan önce dördüncü ağıtını yazdı o gece:

*O bırakılmış yurt üstüne bir ağıt yakmamı
istemiştin, yel orada...*

S O N

VARLIK

BÜYÜK

cep
Kitapları

Çağımıza damgasını vurmuş büyük yazarlardan biri de hiç şüphesiz André Gide'dir. Bu büyük yazar, çeşitli eserleri arasında romanlar da vermiştir. Bugün size onlardan birini, bir kısa romanını sunuyoruz. Rahatça okunan, tatlı, sevimli bir eser. Öyle büyük iddiaları yok. Ama gene de büyük bir yazarın kaleminden çıkmış olduğunu belli ediyor.

Üzerinde hayli çalışılmış olan Türkçesinin de aslına lâayık olduğunu sanıyoruz.

10 lira

